

Sarvõ Õiõ:

„Tuu om tähtsä, õt Obinitša koolimaja om jäl' koolimaja. Tuu tiidminõ and julgust ja joudu kõõlõ Setomaalõ.“

lk 2

Viskari Galina:

„Muusika tull' mu ello kodotsõst muusikakoolist. Esä mänge lõõtspile ja akordionit, a vanaesä oll' üle nulga pillimiis.“

lk 3

Kõppo-Jacobsoni Külli:

„Tsihilõudmisõ üleilmameistri lugi kaarti ja mõnõ ao peräst meri jo paistugi'. Mi suurõ helü pääle lätsi' puiõ pääl istnu' kormorani' nārvilitsõst.“

lk 11

Setomaa

Hind 1.50 eurot

September 2024, nr 9 (418)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

I Setu Kongressist Petserih XIV Seto Kongressini Verskah

HÕRNAARE

1917. aastagal, pääle tuud, ku Vinne tsaar uma krooni ja trooni suutumast ar' andsõ, naati üle Vinnemaa pidämä õgasugumatsi kongresse. Rahva', üliopilasõ', tüülisõ', sõaväelasõ', talomehe', kiräniku', oppaja', keriguoppaja' – kõik pei' ummi kongresse. Kongresse saadikit valiti mitund muudu: kas sis arvu perrä küllist ja liinust vai sis kogodusõ', seltsi', sõaväeosa' ummil vähämbil kuuholõkil.

Mitmõ' rahva' tahtsõ', õt kongressist saasi' korgõmb esinduskogo, mis annasi' rahvalõ pikembit ja korgõmbit tsihte tulõvist päivist. Vai saasi' rahva korgõmbast esinduskogost. Nii olle mi hõimurahvil maridõl, ingerlõisil, karjalõisil, mordvalõisil, udmurdõl. Kongressel arotõdi umakeelist koolioppust, uma rahva piire, maa-puudust ja maa andmist rahvalõ. Kongressi' võeti kokko kas uma rahva opat mihi ja naisi puult vai sis muust rahvast vedosnikõ puult, kiä' tuu rahva seeh eli' vai opsi' ja juhe' tuud rahvast.

Setodõ hindä osa olle 1917. aastagal Petserimaa valdu volinikõ allkirjuga Taelova preestri Karl Ustavi puult kokko säet ja kõrraldõt kiräh Eesti Maapäaväle tuujaost, õt Setomaa arvatasi' Eestimaa kubermangu külge. Jaan Tõnisson ja Karl Ast olli' Eesti poliitigamehe', kiä' kõnõli', õt seto ja ingeri rahvas piat saama Eesti umavaltsusõ ni peräst Eesti riigi osast. I Setu Kongress võeti kokko pääle Vabadussõta Eesti Vabariigih 1921. aastagal 9.–10. oktoobril Petseri liinah. Rahva esindajit olle Lobotka vallast 22, Petseri vallast 39, Pangjavitsa vallast 44. I Setu Kongressilõ olle korjunu pia 200 inemist. Villem Ernits kirof inne kongressi: „1. Seto kongressi ülesandõ' omma' suurõ'. Taa piat uma sõna ütlemä kõigi seto elo küsimüisi kottalõ, taa piat setodõlõ saama nigu uma asutav rahvuskogo.“

Edimäst kongressi juhat seto Simaski Seenka – kirätähe perrä Semjon Duplevski.

Kongressi tervit muidõ korgidõ mihi seeh ka Tsängu

Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo and tiidä', õt **9. oktoobril 2024** om Verska Kultuurimajah **XIV Seto Kongress**. Seto Kongress om Setomaa ja seto rahva esinduskogo. Kongress arotas ni langõtas otsussit, mia' pututasõ' Setomaa kultuurilist, majanduslikku ni poliitilist arõngut. Hüä' seto' ni sõbra', oodami XIV Seto Kongressilõ!

XIII Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo.

talost peri seto suust korgõ Petseri kloostri vaimulik – arhi-mandriit Arkadi.

Kongressil kõnõldi, õt tulõ mano ehtä' kõvastõ kuulõ, säälhulga ka kutsõkuulõ, säädä' setodõlõ vinne nimmi asõmõlõ eesti vai seto muudu uma- ja väärnime', Setomaa kotusõnime' säädä' vinnekeelitsidõ asõmõlõ eesti-setokeelitsist, kogodusiis säädä' teenstüs eestikeelitsist, tetä' raamadukogosit ja muudsit laulukoorõ.

Kunstnik Promet üteli, õt tulõ luvva' muuseum. Tuuga olle kongress väiga nõuh.

Ütest tähtsämbäst tüüst nimetedi maakõrraldusõ muud-sast tegemist. Kuulõ tegeminõ, nimmi pandminõ ja maa ümbrekõrraldaminõ olli' suurõmba' tüü', mis pääle kongressi ar' tetti Eesti Vabariigi valtsusõ, Petseri maavaltsusõ, valdu ja Piirimaio Seltsi puult. Ni üts-jago I Setu Kongressi otsusit täudetü paari aastakaga. Väär-

nime' panti ar' ni peris pallõ' saiõ' setokeelitse', Petserimaa ehtedi kuulõ täüs ni Petserih naas tüühü Eesti-Vinne ütime gümnaasium, maa aeti suurrõmbast jaost krunti, laulupeo' tullu'. Ütsjago otsusit jäie pia 70 aastagast tegemälä – muuseumit tulõ-s, umanime' jäie' kas säntsist, nigu ristmisõl panti, vai kääneti eestimuudu nimmist 1930ndail, kotusõnime' saiõ' maakaarto pääl kirä-keelitse'. Nelli evangeeliumit

saiõ seto kiilde ümbre pantus ni jumalateenstüse kõrd niisamata – a kerkoh kuulõ-s setokeelist evangeeliumit ni palvõt inne ku 60 aastaga peräst.

Tõonõ numbrü perrä kongress peeti Petserih 1930. aastagal, sis jäie' kongressi' pikäst aost soiku, mis tuust, õt lakja minneh arvati, õt pia saias jälki kongress kokko. Läts 63 aastakka järgmidsõ, III Seto Kongressini.

Edimäne papridõga seto organisatsioon olle 25. oktoobril 1987. aastagal Petseri liinah II (Eesti) Keskkoolih asutõt Setu Selts, mis olle osa Eesti Muinsuskaitso liikumisõst, perästidest Eesti Muinsuskaitso Seltsist. Pääle tuud luudi 1989 Eesti Kodanikõ Komitee osana Petserimaa Komitee ni 1990 Petserimaa Ühendüs. Noidõ organisatsioonõ kasu olle tuuh, õt Setomaa tekki Eesti osana läbi kõik nuu' vahtsõ' Eesti riigi heränemise sammu', seto', Setomaa ni Petserimaaga seotu eestlase' saiõ' umavaihol tutvast ni opõ' muudsa ao perrä asju arotama, kokko lepmä ni ka teost tegemä. Kõkõ parembast koolist olli' Eesti Kongress ja Eesti Komitee, minkõ kuuhsai-suh olli' kõgõ setodõ esindajä' ka. Säält naas hargnõma ka mõtõh, õt olõs vaia kokko hõigada' ka Seto Kongress.

Edimäne papridõga seto organisatsioon olle 25. oktoobril 1987. aastagal Petseri liinah II (Eesti) Keskkoolih asutõt Setu Selts, mis olle osa Eesti Muinsuskaitso liikumisõst, perästidest Eesti Muinsuskaitso Seltsist. Pääle tuud luudi 1989 Eesti Kodanikõ Komitee osana Petserimaa Komitee ni 1990 Petserimaa Ühendüs. Noidõ organisatsioonõ kasu olle tuuh, õt Setomaa tekki Eesti osana läbi kõik nuu' vahtsõ' Eesti riigi heränemise sammu', seto', Setomaa ni Petserimaaga seotu eestlase' saiõ' umavaihol tutvast ni opõ' muudsa ao perrä asju arotama, kokko lepmä ni ka teost tegemä. Kõkõ parembast koolist olli' Eesti Kongress ja Eesti Komitee, minkõ kuuhsai-suh olli' kõgõ setodõ esindajä' ka. Säält naas hargnõma ka mõtõh, õt olõs vaia kokko hõigada' ka Seto Kongress.

Ütest väsumälä takast-toukajast ja iistvidajast olle tuudaigu Lõvi Vello, kiä uma lõvikuraasiga pandsõ asä liikuma. Viil Tammo' Petserist, Vaidla Jüri, Sarvõ Ain ja Sarvõ Õiõ, Tobre Reet, Lillaku Rein, Hao Paul. Lõvi Vello taratki suurõmba hulga pallõdõh seto tegemisiis-olõmisiis olõvit inemisi üttekokko paasapäävast, 19. augustist 1991 Obinitša, Obinitša kooli mano. Sääl saali kõrväl olle kultuurimaja juhataja ruumkõnõ, minkõ pernaasest olle Hörna Rieka. Kokko-saamisõ mõtõh olle arotatäpehe läbi, kuna ja koh tulõ kokko Seto Kongress. A tuu kelläaig jo mürisi' Pihkva mihi sõamassina' Luhamaa tiid pite Talina poolõ ni Obinitсах olõv Talina rahvas kullõl, kõrv raadio küleh, kas laiva' omma' jo Soomõ vaihol sõitmisõ jätnü' ni kas tii Talina poolõ om viil prii. Lepüti kokko, õt ku jummal elopäivi and, sis tuldus võimalusõ kõrral kokko ni arotõdas edesi.

Tuuvooori läts tulõ sõamassinal toss paari päävaga vällä, elokõsõ' jäie' kätte, a kõrraga tullu' pääle nuu' piiri murrõ, valdu tegemisiis', Eesti riigi tegeminõ.

Jäie sis kongressi säädminõ paarist aastagast soiku. 1993. aastagal võtt Lõvi Vello Vabariigi Valtsusõ piirialadõ komisjoni toel ja abil Seto Kongressi kokkokutsumisõ ettevalmstamisõ ette. Suvõl naati tegemä Seto Kongressi mõttõtalgit – edeotsah peeti arvõstust, õt tulõ II Seto Kongress, kuna 1930. aastaga uma aamõtlilik nimi olle Petserimaa Eesti (2. Setu) kongress. Pia kooni oktoobrikuuni olle arvõstus II Seto Kongressi perrä, a sis otsustõdi, õt võõdas 1930. aastaga uma ka arvõstusõ sisse, kuna asä', mis sääl arotõdi, olli' seotu I Kongressi teemadõga.

Nii mõttõtalostõ ku kongressi päävõkavah olli' säntse' arotamisõ teema': seto keele, kultuuri arõng, Setomaa kooliharidus, kultuurilinõ, majanduslik kuuhtüü Setomaa eri piirkundõ vaihol, Petseri maa-kunna (Seto vald-maakunna) taastaminõ, piirist, umandi-, maa ja põllumajandusreformist Setomaa.

Lätt edesi lk 2

I Setu Kongress Petserih 9.-10. oktoobril 1921.

Eräkogo pilt

Kuul ja koolimaja

SARVÕ ÕIÕ

Midä päiv sügüse poolõ, tuud inäbä naatas kõnõlõmma koolist, koolilastist, koolimaiust. No' mi olõgi' koolikuuh – ku kõik nuu', kiä' piat vai tahtva' koolih kavvu' vai koolih oppi', omma' lõudnõ' hindäle uma kooli ja koolimaja. Ja sis om vaia viil nuid, kiä' oppasõ'. Mõnõ' opva' ummapääd kotoh, a kinkõgi' vai minkõgi' perrä om vaia oppi'. Midä oppi', tuu märgitäs ka' kuvvagimuudu vällä, õt kiä' midä piäs tiidmä ja kohes ummi tiidmisiga' inne suurt suvvõ joudma.

Päämätselt kaudas koolih mäntsehi' majah. Maja kül' oppa-ai, a maja om kotus, kohe kokko korjuda'. Tuu jaost om vaia kotust, koh saat oppi' ja opada'. Nuu', kiä' opva' umah kotoh, näide kuul om sis uma kodo – tuu om kodokuul. Mõnõ' aetaga iist, ku ütides' huunõ' panti kinni, sai' kõik kõrrast umah kodokoolih oppi'. Sis olli' kõik imä' ja esä' ja vana-imä'-vanaesä' ja niisamatõ ka' vele'-sõsarõ' väikobilõ oppaja'. Tuu oll ku oppajast saamisõ harotaminõ. A šoost sügüsest om Setomaal kogokunnakuul, mia' täpsebält üldeh om Külä Oppas Kuul.

Koolialostus lauluimä man.

Sundelli Harri pilt

Borš ja Ukraina muusika tõi' kogokunna Uusvada Kultuuriküllä

Ukraina süüke ja muusikat tutvustanu' üritüs tõi Uusvada Kultuuriküllä pühapäävä, 8. septembril sehkendamist, söögihõngu, muusikat ja huvtavvi jutta. Poolõsaa osalisõga' üritüs oll üts jago Mondo üritüisiseeriast, mia tuu kohaligu' kogokunna' kokko pagulastagamaaga' inõmisiga'.

Uusvada üritüse kõrraldaja, Mondo projektikoordinaator Matiiseni Mirjam üteli, õt mõtõh Ukraina kogokunnaga' Setomaal kokkosaamisüritüs kõrralda' tull täl päähä minevä keväjä Uusvada Kultuuriküllä vallalõtegemispidol.

„Ma näi, õt ku illos ja ku pallo võimaluisi šooh majah om. Ja oll nätä', õt kohaligu' vöti' vahtsõ kotusõ umast,“ üteli Matiisen.

8. septembri hummok naaski' pääle Uusvadah suurõ tegemisjovvuga'. Tartost tulnu' ukrainlasõ' Lyudmila, Svetlana ja Iryna kõrraldi' borši, piirakidõ ja sõrnikidõ opitarrõ.

„Sõõgi kottalõ küüsüti pallo küüsümiisi. Oll inõmisi, kiä' panni' kirja, mäntseh järekorrah borši sisse sõõgikraami panda,“ selet tüütarrõ tennü' ukrainlanna Svetlana Lavriv. „Süüki jakku kõigi jaost, inõmisõ' olli' rahul. Ja esinejidõ

Ku naada' mõtlõmma sõna pääle kuul, sis tuu tulõ ladina keele sõnast, mia tähendäs puhkus vai vabadus tüü tegemisõst. Sõna kogokund om nii ku sõna kuulgi', õt om tšuut segäne ja laja tähendüsega'. Täpset setokeelist sõnna tuu jaost olõ-õi vai ma' tiia-äi. Mõtõh om, õt õgalt inõmisõlt om midägi' oppi', terveh külä om koolioppajalõ abilinõ ja vaest eiski' terveh Setomaa. Ja jalki' saami harõta', kuis olla' oppaja.

Kasuminõ võtt aigu, õga aša opminõ taht aigu. Täambä taso-oi väiga' kavvõ mõtõldagi', selle õt kõik om vahtsõnõ ja taht harinõmist. Hindä harotamist mõttõga', õt ka' ma' või olla' oppaja. A mi olõgi' kõik oppaja', eiski' ku mi hindä tiidä' midägi' oppa-ai. Õks om õga-ütel midägi', midä töösõ' tiia-äi, midä kiäki' mõist parebahe, tuud saa tõisiga' jaka' vai sis mi anna ütstõõsõlõ mõttit, touka kuvvagimuudu eloh edesi.

Tuu om tähtsä, õt Obinitsa koolimaja om jäl' koolimaja. Tuu tiidminõ and julgust ja joudu kõõlõ Setomaalõ. Vaest saat saki' ütel pääväl näile noorilõ midägi' opada' vai panõt tähele, õt kiäki' sullõ midägi' vahtsõtt oppas vai kohegi' edesi toukas. Mi kõik olõ üte suurõ elokooli latsõ'.

Alostus lk 1

III Seto Kongressilõ olle esitet 105 saadikut 72 seto küläst, liinuh elävidõ ni seto kultuurilisi, poliitilisi esindüisi puult.

Ku innidse kongressi kutš kokko Petseri maavaltsus vai juhi', sis III Seto Kongress olle setodõl hindäl kokko võet ni säälpanti paika, õt Seto Kongressi' nakasõ' kokko tulõma õga kolmõ aastaga takast ni vaihtõpäälses aast valitas 13-liikmõlinõ Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo, kiä nakas ello säädmä kongressi otsussit.

Pallõ' kongressi otsusõ' omma' parhillsõst ello säet: suurõndada' kohaligu keele kasutamist üleriigilidsõh raadiõh, toetada' setokeelitsidõ raamatidõ välläandmist, taastada' seto käsitüü, saia' riiklik toetus seto muuseumilõ, säädä' kokko seto keele ja kultuuri oppamisõ kava ni naada' tuu perrä oppama.

Pallõ' otsusõ' omma' ello säädmäldä kas setodõ hindä peräst – Petseri maakunna taastaminõ, Vinne-Eesti riigi läbisaamisõ peräst – piiriküsimüs.

Petseri maakunna asõmõl om olõmah Setomaa vald – edimäst kõrda aloluuh om parhilla' Eesti poolõ pääl olõva' setodõ külä' kuuh üteh umavaltsusõh. A Setomaa muuseum om olõmah, Setomaa aoleht joud õga seto perreni, Seto lipp lehvis tuulõh õgal puul Setomaal, Verskah Setomaa vallamaja iih

Seto Kongressi saadikidõ valimisõ kõrd

- Seto Kongressi saadik** – vähäbält 16-aastanõ seto ineminõ vai aoluulidsõ Setomaa elänik, kiä taht olla' algataja ni osalõja Setomaa jaost tähtsidõ küüsümiisi otsustamisõ man.
- Saadiku valija** – vähäbält 16-aastanõ seto ineminõ vai aoluulidsõ Setomaa elänik. Õga valija saa anda' uma helü õnnõ ütele saadikulõ.
- Seto Kongressi saadik saa olla' organisatsiooni, ettevõttõ vai külä esindäjä vai ütsikkandidaat vai viimätsel kongressil valitu Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõ.
 - Organisatsiooni/külä esindäjä.** Uma' esindäjä' saa esitã' Seto Kongressi saadikust õga Setomaa külä, Setomaa organisatsioon, ettevõttõ' vai asutus, Setomaa kuul, kohalik umavaltsus, ühendüs, seldsi', leelokoor ja välähpүүл Setomaad setodõ seldsi', leelokoori' ja organisatsiooni'.
 - Ütsikkandidaat.** Kongressi saadikus saa esitã' isiku, kiä esindã-äi ütteri organisatsiooni, a kinkõl om vähäbält viie saadiku valija alakirotus.
 - Vanõmbidõ Kogo liikmõ.** Kõik viimätsel Seto Kongressil valitu Vanõmbidõ Kogo liikmõ' omma' Seto Kongressi saadiku'.
- Saadiku volikiri tulõ täütã' Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo puult etteant vormih ja tuul piat olõma organisatsiooni, külä, ettevõttõ esindüisõigusõga isiku alakirotus vai viie saadiku valija alakirotus. Volikirja saa alla laati' siist: <https://www.setomaa.ee/kogukond/> 2864.
- Valitu saadikidõst tulõ anda' tiidã' Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogolõ 1. oktoobrist 2024 aadressil info@setomaa.ee.
- Digiallkirjuga volikiri tulõ saata' kõgõ ildampa 8. oktoobrist 2024 aadressil info@setomaa.ee vai tuvva' paprõ pääl allkirjuga
9. oktoobril 2024 Seto Kongressi alostusõst Verska kultuurimajja.

sais Petserimaa Vabadussammas. Timahava 2. septembril läts Petseri gümnaasiumi perijä Petseri Lingvistilinõ Gümnaasium tagasi kõrdatettü, 1927. aastagal ehtet Eesti Vabariigi edimäste riigigümnaasiumi majja. Om Setomaa kultuuritugi, Setomaa arõngutugi, hüä' tii', ilosa' külä', kõrraligu' põllu' ja tuntu käsitüü ni süük-juuk.

No' omma' jälki tulnu' vigura' ja rassõ' ao', koroonataud ni pääle tuud suur sõda, minkõ mõo om Setomaa ja Petserimaa pääl vaest inämbä tunda' ku muial Eestih.

Mi piat kaema, mis om tettü pääle XIII Seto Kongressi, kuis ellä' ja toimõtada' edesi järgmidsõ, XV Seto Kongressini 2027. aastagal, ku jummal and.

Timahava 9. oktoobril kell 10 tulõ Verska kultuurikeskusõh jo kokko XIV Seto Kongress. Kongressilõ omma' oodõt saadiku', kedä valitas, kullõja', arvaja', külälisõ'.

Ni saadikilõ, kullõjilõ, arvajilõ, külälisilõ om palvõ' hindäst tiidã' anda' 2. oktoobril aadressil kongress@seto.ee. Saadikil pallõmi saata' ka digiallkiräga volikiri kõkõ ildampa 8. oktoobril aadressil kongress@seto.ee.

XIV Seto Kongressil om nelli suurõmbat kõnõlõmisõ ja arotamisõ jako: keele tähtsüs seto kultuurih; Setomaa valla ni rahva majanduslik ja julgõolõgi olukord; seto rahvas, Setomaa, Seto Kongress – kuis edesi; seto nuuri ni seto kogokunna tegemisõ'. Valitas vahtsõst Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo. Kongressi lõpõtas iloõdak.

Kaemalda ka innitsile sõtolõ ja hätile lätt meil jo 103. aastak Seto Kongressi. Setomaa ja seto rahva tüü' ja tegemisõ' uutva' nuuri kassi külgepandmist. Timahavatsõl kongressil om uuta', õt nimã' ütlesõ' jo kimmãhe uma sõna.

Kõivo Anne om laulnu 2004. aastagal Verskah Seto Kuningriigih, ku edimäst kõrda nõstõti Seto Kongressi puult otsustõ Seto lipp:

*Kuulgõ_ks, noorõ' ti seto tsura',
noorõ_ks näio' ti setokõsõ',
hoitkõ_ks korgõh ti umma lippu,
armas umma küll rahva avvu,
olgõ_ks kuuh ja jääge' kokko,
uma_ks armsa küll lipu ala!*

XIV Seto Kongress Verska kultuurimajah 9. oktoobril 2024

10.00–10.20	Seto hümn Ülembsootska tervtuse' Riigi valtsusõ tervtuse': Kongressi rakõndaminõ: juhatajidõ kinnitãminõ, üleskirotaja kinnitãminõ, inemisi ja helüde üleslugõjidõ kinnitãminõ, kodokõrra tutvasttegeminõ, päävãkõrra tutvasttegeminõ, inemisi üleslugõjidõ aruandminõ.	13.30–14.30	III TEEMA Seto rahvas, Setomaa, Seto Kongress – kuis edesi? Ettekandõ': - Hõrna Aare – Hoiami Petserimaa meeleh ja eloh. Otsusõ eelnõu. - Järvelillil Rein – Seto Kongressi tulõvik. Otsusõ eelnõu.
10.20–10.30	Vabarna Jane ja Järvelillil Rein – Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo (SKVK) päävanõmbidõ ettekandõ' SKVK tüüst kongressevaihõlidsõl aol.	12.30–15.00	SKVK kandidaatõ ülessäädminõ. Muudatusettepanõkitõ üleandmisõ tähtaig.
10.30–11.20	I TEEMA Keele tähtsüs Seto kultuurih. Ettekandõ': - Valgu Meel – Seto kiil ja perimusoppus Setomaa kuulõh ja latsiaiduh. - Raudoja Ahto – Seto keele arõnguplaani täütõmisõst 2022–2024. - Järvelillil Rein – Seto kiil ku seto rahva ja kultuuri alus ja põliskiiil aastakümme. Otsusõ eelnõu.	14.30–15.45	Seto nuuri ni seto kogokundõ tegemisõ'. Külãliisi sõnavõtu'. - Grünbergi Maria – Kiil, kultuur seto nuuri eloh. - Tarrosõ Triinu-Liis, Salmi Päikeriin – Seto kultuuri kõütminõ korgõh koolih opmisõl. - Operi Rain – Seto kultuur ku vãreht maailma Euruupa Kultuuripããliin 2024 näütel. - Malõhi Heli – Viljandimaa seto'. - Sikka Maria ja Veesaarõ Anne – Valgamaa seto'. - Hartmani Piret – Regionaalpoliitilidsõ' vaatõ' piiriviirse elo kõrraldusõst.
11.20–11.30	Vaheaig	15.45–16.00	Vaheaig. Valiminõ.
11.40–12.30	II TEEMA Setomaa valla ni rahva majanduslik ja julgõolõgu olukõrd. Ettekandõ': - Leima Aarne – Seto Kuningriigipãiv ku setodõlõ huuandja ja vãllãkutsõ' tulõvikuh. - Taro Igor – Setomaa toetusrõhma puult kaetuna olukõrd ni arengu' Setomaal. - Kudre Raul, Timmo Margus – Muutusõ' ja vãllãkutsõ' Setomaal 2021–2027. Otsusõ eelnõu.	16.00–16.30	Otsussidõ ja Seto Kongressi memorandumi ülekaeminõ, hããletãminõ.
12.30–13.30	Lõunasüük	16.30	SKVK Valimistõ tulõmuisi tiidãandminõ, kinnitãminõ.
		16.45–17.00	Pãävã kokkovõtminõ, päävanõmba sõnavõtt.
			Iloõtak

Šoo kooliaastak om **VISKARI GALINALÕ** 46. timahavvatsõh Setomaa Gümnaasiumi ja Setomaa Kooli Verska opmiskotusõh. Ajamõ jutto koolimajah, koh remont käüse huuga ja helüga.

Kas muusika valõ su' vai sa' muusika? Kuimuudo alaš pikk tii muusikah?

Muusika tull' mu ello kodot-sõst muusikakoolist. Esä mänge lõõtspille ja akordionit, a vanaesä oll' üle nulga pillimiis. Kotoh mängtgi ka viil bajaani.

Kooliti alaš Miktämäe koolih, koh olõ-õs inne 7. klas-sih opmist muusikaoppajat. Mõni tunn oll' laulmist ja edi-kiä käve ka akordioniga laulo oppamah, a tuu olõ-õs plaani perrä. Muusikaoppajidi poud oll' Põlvamaal suur. Siss tull' oppajast Raidla Helle ja timäst sai õkva iihkujo – tä oll' nuur, illoš ja mänge hõste mitot pille. Timä alost ka muusikaklassi latsi sortmisõga, a ma sinnä' saa-as, selle õt olli pallõ vana muusikaoppusõ alostamisõ jaost. Tulõ miilde, õt ku olli nii kümme aastakka vana, alost Põlvah tüüd muusikakuul. Mu vanõmba' peivä' plaani – kas panda' ka minno sinnä' opma, a nä julgõ-õs laskõ' nipallõ väikol latsõl ütsindä, pill üteh, bussiga kavvõ sõita' ja perüs muusika-kuul jäi unistusõst.

Ma tahtsõ õks väega muu-sikat oppi' ja lätsi ummapääd ilma ettevalmistusõlda Tarto Pedagoogilistõ Kuuli muusika osakunda. Helle näüdsä säidse nuuti ette ja tuu oll' kogo tiid-mine noodikiräst. Ma olli pille mängnü kõik aig kuulmisõ perrä ja noodioppusõst tiia-äs midäge. Meeleh om, õt kooli koridorih oll' pallõ nuuri, kõik säändse targa olõkoga, a nuur inemine om julgõ ja ma lätsi ette mängmä.

Edimäts küsimise pääle anni tiidä', õt olõ kuulmisõ perrä mängmä opnu. Ma mänge uma luo (valsi) akordio-niga ette. Kuuli, kuis üts väega ašaliku olõmisõga komisjoni liigõ' ütäl Uiga Unolõ, õt timä võtamõ vasta, ja must sai Tarto Pedagoogilistõ Kooli opilanõ, erialast üldhariduskooli muu-sikaoppaja, meid võeti vasta 30. Koolinädäli pikkus oll' kuus päivä, loengu' hummogo kellä katsast õdagu kellä vieni. Opomõ kõiki keskukooli ainit ja erialaainit – nooditundmist, muusikaaluku, klavõrimängo, helüsäadmist, koorijuhtmist, opma pidi vähemäste ütpe puupuhkpille, ütpe vaskpuhk-pille, ütpe kiilpille. Kogo kooliao mänge puhkpilliorkestrih ja lauli naiskoorih, esiki tütrikka punti teime. Ma opõ kolm aas-takka ja kümme kuud. Õga aas-taga käveme ka pedagoogilid-sõl praktikal ja kooriga olliva' kontserdisõidu' Leningraati, Lätti ja Eestit pite.

Kuimuudo opminõ läts?
Ma tahtsõ tõistõlõ perrä jõuda' ja tuuperäst oll' vaja tüüd tetä'. Peräst tunnõ nak-siva' hafotustunni'. Ühisela-moh olliva' hafotusklassi', koh tahvli pääle sai õgaüts uma nime ja hafotusao kirjä panda'. Ma alosti kellä viie aigo hum-mogo, selle õt häbü oll' tunni minnä' mõistmalda-opmalda. Kiäki sunni-is, hindäle oll' vaja

Viskari Galina.

Eräkogo pilt

Tii muusikaga

tundmalda teema' selgest saia'. Võisõ üteldä', õt tuul aol oll' õigõ hindäjuhtminõ. Ma õks tuu mõttõga püvvi edesi, õt kuuli oppajast minnä', latsi opada' ja näid muusika ilo mano tuvva'. Viil oll' pääh mõtõh, õt tühi muusikaoppaja kotus ar täütä', kost sääne mõtõh tull' – tiia-äi.

Kas om meeleh edimäne ülesastminõ?

Om meeleh, õt Miktämäe koolih panti minno aho kõr-valõ istma, anti pill kätte ja ma mänge. Kõik tandsõva'. Miilde tulõ ka uno pulm, ku vast kol-mandal pääväl lubati mänge', olli nii 5–6 aastakka vana – päiv paistsõ ja ma tõmpsi üles laulu „Juba linnukesed“. Naase' leivä' õigõts seto kargust ja mängmä pidi õks väega kavva. Ma olõ ildampa viil pruumno, tulõ õks vällä ja taa viisi perrä saa karada' kah.

Om sul iihkujo?

Õks esä ja vanaesä. Mullõ miildõ, kuimuudo nimä' män-gevä'. Tuul aol oll' pillimiiehe pallõ, a mullõ paistsõ, õt noidõ mängol olõ-õs hinge seeh – olõ-õs toda särtso, tsärinät ja hiilgust (sära), miä oll' mu vanaesä ja esä mängtü lugudõ seeh.

Määnest muusikat kullõt?

Parhilla' taha õgal võimalu-sõl vaikust kullõlda'. Õigupoo-lõst kullõ väega mitmõsugu-mast muusikat. Sukuge miildü-üi räpp, hip-hop, techno ja elektroonilnõ muusika jätt minno külmäst. Ma arva, õt hüäl muusikal piät olõma kul-lõjalõ midäge üteldä' (sõnum). Ku lats ja nuur olli, siss kulse rahvalikko, seto muusikat, ja kõkkõ tuud, midä kotoh mängtgi vai miä raadiost tull'. Peda aigo nakaš klassika miildümä, kõr-valõ miildü väega Mozarti luudo, üldse klassitsismiaolinõ muusika, miä om selge ülesehi-

tüsegä. Kavva aigo miildü kul-lõlda' Paulsi Raimondsi luu-dot, väega miildõse' Valgre Raimondi laulu' ja viimädsē' 21 aastakka om vaiõldamalda lemmik ansambli Zetod.

Määne oll' edimäne tüüpäiv?

Ma tulli tüühõ vanna koo-limajja, koh edimätsē korra oppajidi tarõ man Ojaveere Anu ja Kalju Magda tulliva' vasta, küsēvā' midäge, aimõ jutto. Aktusõ aigo oll' illoš ilm, kõr-raldõst vastavõtt miildõ ja nuuri oppajit oll' pallõ. Nii-üteldä' sis-seelämine läts rutto ja lihtsähe, tunnih peete kõrrast kinni, vas-taajamist ja koolist puudumist olõ-õs. Klassijuhataja ma algus-poolõh olõ-õs, õga õs pakuta kah, selle õt klassõ juhatada' taheti. Uma klassi sai ildampa.

Määne om laulu- ja pilli-oppaja tüüpäiv?

Võisõ üteldä', õt tüüpäiv nakas päiv inne tunni ette-kaemisõga, selle õt õga aastak om tõistmuudo, õgha vahtsõh klassih ummamuudo latsõ. Üte ja sama ar kullõld matõrjaliga tunni saa-ai minnä'. Ütel aas-takal omma' kipõ' opja', a tõõsõl aiglatsõmba' ja noilõ tulõ aigo anda', õt aigopite edesi minnä'. Oppaja tüüh olõ-õi kattõ ütpe-muudo aastakka, tuu tege elo rassõst, a om huvitav kah.

Muusikaoppaja suur tüü om ka laululastõ oppaminõ tähtpäi-vil ja sündmustõl ülesastmis-tõst. Tuust kulus pallõ aigo, tulõ laulu' otsi' ja noodikogomikkõ lehitsedä'. Olõ õkva heliluujiilt uudisloomingot telnü, viimät-sel aol om tuu võimalus ka teno internetile olõmah. Ma olõ kõik aig põhikohaga olnu Verskah oppaja, avitanu paar aastakka Rāpinā vinnekiilseh põhikoolih, kats aastakka Miktämäel ja ka Rāpinā muusikakoolih. Verska muusikakoolih olõ oppaja algu-sõst pääle – 1997. aastakast.

Olõt hinge sisse puhkno mitmõlõ ansamblilõ?

Sissepuhkminõ nakas jo siss, ku ma käve viimätsel kursusõl ja naksi tüühõ Verska kultuuri-maja kunstilidsõ juhina. Õga kolmapäiv ja puulpühä sõidi Tartost Verskahe. Kultuuri-elo oll' kirriv, ma juhõ nais-ansamblit ja vokaal-instrumen-taalansamblit, koh mängēvā' Puurmaa Taivo, Linnu Toivo, Rõžikovi Volli ja algusõh lisast Oravalt kats tsurra. Ku kuul sai läbi, lätsivā' noorõ' umma tiid. Kimmāhe saiva' nimä' pilli-mängo kibõna sisse, üldse oll' tuul aol suur huvi muusikate-gemise vasta.

Edesi oll' nii, õt üte' män-gevā' jo koolipidodõl, tõõsõ' opõva', õs tähendä' midäge, õt pilli' olliva' viletsä'. Mu ao kooli edimätsēh ansamblih hafotiva' mu käe all Raudkepi Einar, Luivi Leho, Ojapalu Urmas, Suure Ville, Nõgesmäe Hiie, Mäeste Kalver. Ku naishellü oll' vaja, siss lauli esi kah.

Koolih oll' kats elektrikitarri, basskitarr, vana kinovõimõndi, trummi' olliva' kah, a ütäl trummikomplektl käveme esi Pihkva pillipoodih peräh. Tuu-perrä tull' punt, koh mängēvā' Järveveere Ardi, Kapteni Mee-lis, Kõivo Ahti, Elmiku Andrus, Järvemäe Maarika; siss Luivi Liivar, Ledjanovi Ülo, Reissarõ Tiina, Lillistikku Aavo.

Kiä tahtsõ kohalikuh vai ka mõnõh kavvõmbah kul-tuurimajah tandsopidodõl mängē', pidi Põlvah asteiir-misel käümä. Komisjon hin-naš mängomõistmist ja kont-rollõ repertuaari üle. Seeh pidi olõma „vennasvabariikide lugu-sid“, kirja pannimõ noid perüs hulga, mänge' mõistsõmõ noist kattõ-kolmõ, a kimmāhe mõis-ta-as kõiki, õnnõst loosiga ütske vuur säänest luku ette-mängmisest tõmba-as.

Siss oll' vahet ja perämäne ni edimäne nimega bänd oll' Must

Roos, koh muusikat teivä' Jär-veveere Aigar, Lassiku Tanel, Puriku Kaimar.

Väega hüä miil om tuu üle, õt õgast pundist om kiäki mängmä jäänü. Ansambli juhendamist võti ku koolitüü ossa, selle õt om olnu vaja esinedä'. Kõgõ rohkõmp süämehe om lännü tuu ansambli, koh nelähelü-litselt lauliva' Mehise Erle, Mehise Jana, Ojaperve Janeli, Ojaperve Jaanika.

Olõt jõudno koorilaulu Verska koolih alalõ hoita'. Kõnõlõ' veidõ.

Mudilaskuur, lastõkuur ja naiskuur omma' algusõst pääle juhatada' olnu'. Edimätsē lau-lupidolõ koorijuhina sõidi 1982. aastakal ja viimätsē 2023. aastakal. Kats laulupito om ka vaihõlõ jäänü. Hing iksõ, õt saas nõuto arvo latsi kokko.

Kas koolilatsõna ka laulu-pidol kävet?

Miktämäelt laulupidol käü-üs, a peda aigo käve laulu-kaarõ all laulmah 1977. aasta-kal ja tuu oll' väega suur elämüs.

Ku saasi' uma tüü vahtsõlt valli', siss kinkana hinnäst näese'?

Oppajana. Kunage 8. klassih opmisõ aigo tull' külh päähä mõtõh, õt kas keskuuli minnä' ja tuuperrä edesi aoluku opma – minno huvit väega arheoloo-gia. Muusika võitsõ tuukõrd ja ma lääsi' vahtsõhe šoodsamma tiid pite. Ku ma kotoh olli tiidä' andno, õt lää muusikaoppajast opma, oll' pillimehest esä väega tuu vasta, arvada om, õt oll' viil sääne uskminõ, õt pill naistõ-rahva käeh toosõ hätä ja viletsüst. Ka mi perreh ostõti edi-mäne pill mu velele, a mängmä naksi ma'. Mu saatusõ määras vanaesä, kiä ütäl, õt ku lats taht väega opma minnä', las siss lätt. Ta möi lehmä ar' ja saado raha iist ostsõ mullõ klavõri. Vanaesä usksõ, õt ma tii õigõhe, ja ma püvvi oppe' nii, õt timä umma teko piäse-ei kahitsõma. Sama suhtumisõ võti üteh, ku naksi koolih tüühõ. Ma arva-ai, õt taa olõsi määnegi võlg, ta om teno-tunnõ' vanaesäle toetusõ iist.

Su tüü om muusika ja hobi om muusika. Kas om midäge, miä olõ-õi muusi-kaga kõidet?

Mu suur suuv om reismäh kävvü', mitte niimuudo, õt sõida kohegi lämmäle maalõ ja peesütä päävä paistõl, ma taha kaia' ja nätä'. Vanaaolitsõ' liina', uulitsa' ja muuseumi' kõütvä' minno hindä külge. Mullõ miildüs reismäh kävvü' bussiga. Alosti Euroopast ja läbi bussiakna näi pallõ, lennu-kist näe-ei nii pallõ, käveme ka uma autoga 12 päivä Euroopah. Ināmbā miildü Lõuna-Prant-susmaa ja Šveits. Kistomalda mulje jātse šool suvõl Gotlandi saarõ pääl käük. Sinnä' tahasi' õkva tagasi minnä'. Hüä om ka aiah olla' ja lillipindrehe taimi istutada', siss om suvõl hüä kaia' uma tüü tulõmust, isto' ja nuhutada'. Vanast sai maaš-kit, kardohkit, sibulit, kurkõ ja kurslakka kasvatõ, õt maia ehi-tädä' ja ellä'. Ütesõnaga – aiah om jõusaal ja teraapia.

Sa' ja seto kultuur?

Ma olõ seto. Ma mõista laulda' ja laula seto laulo. Kooliaigo oll' seto sõimusõna, olõ toda esi tundnu, ku liinah opõ. Väega halluš oll' kullõlda', ku ütevoori mu helüsäadmise oppaja ütäl mu laulmisõ kot-

silõ, õt laula nigu seto. Mul jäi perämānegi helü kurko kinni, ku ütlet, õt ma olõgi seto. Tä oll' tark naane ja püüdse umma ütlemist vähä parandada'. Peräst saimõ perüs hõste läbi.

Ma olõ laulnu Kuldatsāugh ja sinnä' sai ma niimuudo, õt mi teime aoluooppaja Samoldini Irmaga videofilmi 2000. aasta-kal seto saajost uma 12. klassi opilastõga. Nii-üteldä' projekt oll'. Elli viil pallõ inemisi, kiä' mälehtevä' noid vanno saaja-kombit, ja latsõ' kävēvā' inemiste puul küsümāh, kuis vanast saajo peeti. Hurda, „Seto-kõistõ laulu“ saiva' läbi uurit ja saimõ pallõ tiidä'. Irmaga sai valmis kirotoš pikk stsenaar-ium. Mängemege kolmõ päävä saajakombõ' kasseti pääle. Kul-datsāuk ja Leiko olliva' abih laulmah ja oppamah. Kohal oll' ka kats pillimiist. Mu klassi latsõ' olliva' süāmēga aša man ja hafotiva' ummi ossi õgal vōi-malusõl. Mito suurt inemist tull' appe. Mu imä tekē õgasu-gumatsi pulmasüūke – kala-sülti, kohopiimāvētt, piirakit, ubinakisselit ja muud säänest. Saimõ ka toetust 10 000 kruuni. Simmi Janno võtt kaameraga kõik üles. Sai hüä opmismatõr-jal ja põnnõv oll' vana' kombõ' läbi kävvü'.

Nii ma Kuldatsāuka laulma jäi ja käve pille mängmāh. Rahvatantsjidiaga sai Euripidi-del Prantsusmaal, Šveitsih, Lee-duh jm kät.

Karmona om puht muusika-kooli täüskasunuoppusõst vällä kasunu ansambli. Miktämäel tekkü grupp naisi ja üts miis kah, kiä' tahtsõva' karmoška-mängo oppi', ja telliti oppaja. Ma lätsi oppama ja kolmõ kuuga opomõ nii pallõ, õt jo muusika-kooli jõulupidol mänge, kõigil kää' värisevā'. Parhilla' män-gime nelākõisi. Üte muusika-koolih karmoškamāngu opva latskõsõ saimõ ka kampa ja tull' vällä kõrralik punt, meid kutsuti mängmä õgalõ poolõ, naisilõ nakaš miildümä, mullõ kah ja naksimõ käümä. Koroona aigo kattõva' esinemise' ar', a mi hafotimi õks edesi ja 2021. aastakal annimõ vällä plaadi.

Miä tege haigõt?

Haigõt tege tänamatus ja ni suurtõ ka ka väigokstõ huul-matus, kasvatamat. Halluš om, ku ebanormaalsust pee-tās normaalsusõst. Mõnikõrd om päähä tulnu mõtõh, õt seto kultuurist om saanu kauban-dusartikli ja šoo hindäle kassu tiinmä pant. Mul om üts viga kah – ma tükü õkva ütlemä, nii kuis asi om. Ja tuu viga om kogo mu perrel.

Miä tege rõmo?

Ku lilli' häitsese', siss olõ rahul ja om hüä miil ellä'; ku latsõ' läävā' tunnist ja laulva' tunnih opit viisijuppõ edesi, vai küsüse', õt kuna jälke pruu-v tulõ, ku latsõ' esinese' hõste – ütesõnaga ma näe ja kuulõ uma tüü vilja.

Rõõm om, õt mu ümbre om häid inemisi. Kõgõ rohkõmp tege rõõmu, õt ummil lastõl lätt hõste, nä ommava' valinu' uma tii ja tegevüse. Suur rõõm om, õt vanaesäst algusõ saanu muusikatradiisiooni jakkasõ' poig Jaanus ja kolm latsõlast. Mul om hüä kuulta', ku latsõ-latsõ' tulõva' muusikakoolist ja kõnõlõsõ, ku hõste näil läts. Ja ku näil om vastast pilli vaja, siss mõtlõmalda tii nii, nigu tekku mu vanaesä!

Langa ja rõividõ värmisõst vanal aol

NASSARI ELVI

Värmi’ sai mitund muudu. Vil-ladsõ ja linadsõ kanga värmisõst om olnu’ mitmit hainu ja häiermit, värmit om lilliga, kõoni tammõlehtiga, haava- ni lepäkuuriga, kanarikuga, oša- varsiga, nõgõssidõga, noortõ kuusõkukkõga, samblidõ ni siiniga. Linast värmti inämbüiste lepäkoorõ ja kanarikuvarsiga. Ka nuuri kõolehtiga värmti linast, sai hellevahanõ (hele-kollane). Õgat sorti pütskiga ni hapuhainuga kah värmti. Värmihainu inne värmmist keedeti, sis panti langa’ värmi-leeme sisse ni peräst kuumõ-tõdi ahoh. Niisamatõ villa’ aeti pääle värmmist kotti ja kimmü-tedi ahoh, õt värm pääle mõsk-mist vallalõ päsese-i. Värmi kimmütedi kah suula värmis-vette visatõh.

Langa ja värmi kimmütämi-sõst (eesti k *peitsimine*) tarvõtõd vanast tuud kraami, midä kotõh löüdü – hapnõkapstaliimi, ugu-ritsasulvett, haputaari, koho-piimävelt vai tuhalehelist. Kim-mütämist tetti inne värmmist, a tetti ka värmisõ aigu. Hüä peitsi saiõ rohopoodist ostõt kupõrusõst (vasõvitriol) vai silmäkivist (ravvavitriol). Viimäst ülti kah kübärämüst, mia oll’ küil’ hüä kimmütäja, a ku mõista-as tetä’, võidsõ langa ar ka rikku’.

Vanast om villu värmit ka ilma kiitmäldä – värmihaina’ panti kokko kořat kusõ sisse ni kaibõti savipõtiga lauta sitaunigu sisse. Sääi sis hoiõti ja pääle tuud võeti värmi-haina’ vällä ni panti värmi-leeme (kusõleeme) sisse villa’ vai langa’. Saviannom kõüdeti päält kimmähe kinni, viidi vahtsõlt sita sisse ja sääi timä sis hapnõsi liki kats nädälit.

Värmihainu pidi korjama sis, ku nimä’ olli’ kõõ jõvvulit-sõmbah kasvuaoh. Hüvvä puu-kuurt sai kořada’ puu mahla-joosu aigu. Puulehti kořati sis, ku lehe’ olli’ õkva täüs kasunu’, haina- vai lillihäiermit inne häitsemä minekit. Puu- ja kivi-samblõ korjamist soovõtõdi tetä’ nesse ilmaga. Kuusõkuku’ anni’ kõõ parembahe värmi vällä, ku olli’ kořat keväjä noorõna, sis ku olli’ vil verevät karva.

Tartomaa seto, Tiirhannast peri käsitiümeistri Otsa Sirje om värmnü langu siiniga, minkõ nime’ omma’ tšuhkna keeli

verev vöödik ja verkjas vöödik. Siiniga tuuperäst, õt nuid kulus värmi saamisõst vähämbä. Näütüest 100 grammi langu värmisõst kulus ar’ pia kats-kol’ killo värmihainu, a seene’, päämätselt tuurõ’ (värski’), andva’ värmi viländ ja andva’ kah kibõhöhe. Nuidõ siiniga sai Sirje ilosat vallusverevät värmi langa’. A muidogi tull’ arvõsta’ tuuga, õt nuu vöödikseene’ omma’ kihvtidsõ’ ni värmisõ aigu lätski pää hoimatsõst ni kihägi võtõ tšuuat kalškõlõma.

Vahanõ värm. Ku taheti vahast (kollast) värmi, sis oll’ tuu jaost olõmah mitmit hainu, lilli vai lehti. Kikkapütskiga värmeh sai tumõhõt, kõolehti ja kana-persellilliga (karikakõr) sai helehembät. Kõolehti tull’ hüä värmileeme saamisõst tunn aigu kiitä’. Ilosat vahast värmi sai ka nii, õt kořati lepäkuuri, sis ku kuur vallalõ, ja keedeti pia puultõist tunni. Sis nõrtõdi koorõ’ vällä ni panti villa’ vär-misõst leeme sisse. Keedeti vil läbi samapallõ aigu ni pääle kuivatamist sai illoõ vahanõ. Kogoni nii illoõ, õt säänest villa siäti kokko tõist karva villuga.

Kiä tahtsõ tumõhõmpa karva värmi saia’, pand’ hämmä’ villa’ tihkõhe kotti ja jätt’ poolõst üüpääväst ahokuuma. A kiä taha-as pikält jannada’, tuu pand’ päävä kätte, päiv kim-müt kah värmi ar’; kiä tahtsõ, õt värm kavva pääl püüsüsi’, tuu pand’ värmisõl mano kupõrust vai silmäkivvi, midä sai osta’ rohopoodist vai hafa-miihi (hafokõistõ) käest.

Tõõnõ hain, minkõga saadi ilosa näoga vahanõ, oll’ kana-rik – tuu and’ hahkjaskõllast värmi – ni värmti niisamatõ ku lepäkuurigagi. Peltümisõ vasta kimmütedi säänest värmi kupõrusõga.

Sibulakuuriga kah värmti, langa’ saiõ’ ilosa’ vahadsõ’, a ku sibulakuuri inämbä panti, saiõ’ nuu’ tumõhõmpa karva. Sis, ku villa’ kotiga ahjo nõstõti, koh sis puul üüpäivä hoiõti, sai värm massanäolinõ (pruun). Massakarva värmi sai kah kuusõkukkõ, lepä imäkukkõ, voho-paadsa (paakspuu) koorõ ni kanarikuga värmeh. Kanari-kuga värmeh sai villanõ lang illoõ tummõ – pümmevahanõ.

Ilosat hahka sai kah pupõr-lilliga (kullõrkukkõga) vär-meh. Keväja kořati ja kuivatõdi nuu’ viloh kotusõh ar’, keedeti

värmi-leeme seeh üteh villu vai languga puultõist kooni kats tunni. Ku taheti tumõhõmpa värmi, sis topti villa’ vai langa’ kotti ni havtõdi lämmäh ahoh piä üüpäv, keskmätselt 15–20 tunni. Säänest muudu saadu värm pidi peltümisõlõ hõste vasta.

Verevät peeti ilosast. Verevät sai naistõpunaga vai viinalilliga värmeh. Inne keedeti tuu värm vii seeh maafariäga valmist, sis panti langa’ ni värm üteh hap-nõma. Pääle tuud keedeti vil sama vii siseh. Peräst huhõti hõste läbi ni panti kuioma. Veiga tuntu oll’ õgal puul ka madarajuurist saad verrev. Tuud tiä-äi, kas ka seto’ vanal aol madarajuuriga värme’, a muial Eestist om mitmõst paigast tiidä’, õt juunlikatsõ ünd-rigu mõnõ’ joonõ’ olli’ madara-verevät värmi. Madarajuurõ’ keedeti ar’, värmileeme sisse panti hämm rõivas, määnest oll’ õkva inne maafariä vii seeh leotõt. Sis hoiõti villa vai langa värmileeme seeh, kooni sai illoõ verrev. Leesgi küläst om tiidä’, õt mustlepä koorõga värmeh sai kah verevät. Illoõ vahajas-verrev tulnu’ inneõgõ sis, ku mustlepä koorõlõ vil lepä imät-sit häiermit (emasõisi) mano keedeti.

Seto’ avvusti’ verevät kumagulanga, mia oll’ hüä kirälang. Tuu oll’ puuvillanõ niitlang, midä sai poodist vai hafoskidõ käest osta’. Tuu oll’ sääne kimmäs lang, mia ao joosul ar’ pelgähü-üs. Tiidä’ om viil, õt vanast olla’ olnu’ sääne puu, midä sai jupikaupa osta’ ja minkõst verevät värmi saamisõst lõigati külest lastkõisi. Üts sääne puujupp om alalõ ka Eesti Rahva Muuseumih. Värm-minõ käve nii, õt inne hoiõti langu maafariä viih, sis panti mano kõolehti, keedeti, ni peräkõrra panti vil verevät puu lastkõisi. Värmi kotsilõ ültigi „puupunane“. Kas Setomaa kah tuuga villa värmti, tuud olõ-õi ma kuuldnu, a muuuse-umih alal olõvast kirotusõst olõ lugõnu tuud külh, õt Setomaa olla’ lihavõõtõmunõ määnd-sidõgi verevidõ puulastkõisiga värmit. Arvada sis kõlpsi’ nuu’ värmilastu’ setodõl villa värm-misõst kah.

Käsitüümõistja ja muido tiidjänaane Kõivo Anne selef mullõ ildaaigu, õt kõõ kim-mämbä verevät värmi sai Seto-maal vanal aol tedremadara (tedreman) juurist. Nuist sai illoõ verrev ja kimmäs lang käüse-kanga kudamisõst. Juurõ’ tull’ kořada’ sis, ku näideh oll’ vägi seeh. Juuri kořati keväjä ni sügüse kah. Madarajuuri kořati värmisõst, a ka roho jaost – piiretüse pääl peet juurõleotis om veiga hüä päälevõidmisõst om avtas hõste ka pää- ni kõtu-valu vasta. Annel om sääne umatett ruuh kotõh.

Hahka saadi mitund muudu. Ilosat sinkjat hahka (halli) värmi saadi naistõpunaga värmeh. Ku taheti haljambat hahka, värmti kõolehtiga – midä kavvamba lasti haududa’, tuu ilosamb ja tumõhõmb värm sai. Ilosat hahka värmi saiõ ka saarõlehtiga värmeh. Ku sinnä’

Eestialolinõ poodivärm langa värmisõst.

Eesti Aoluumuuseumi kogo pilt

Verevät puu palakõnõ, kost lõigati värmilasta.

ERMi kogo pilt

vil veidõ ka sibulakuuri mano siäti, saiõ peltümisvastasõ ja kimmä värmi. Niisamatõ sai hahka villu vai langu kivi-samblõ vai rüäorasõga värmeh, a orasõga saad värm taha-as kimmähä pääl püüssü’. Värmti ka kadajaossõga – ossa’ kee-deti vii seeh ar’, võeti vällä ni sis panti sisse langa’. Tiidä’ om, õt haljashahka saiõ ka katusõ-samblidõga värmeh. Marjuga veiga värmtä-äs, selle õt sääne värm püüsü-üs pääl. Linna Maria Lõkova küläst om muu-seumilõ kirotanu, õt ku pääle värmist oll’ langal vai rõival kehväkeist-nõrgakõist näko värm (sääne värmivafo), ülti tuu kotsilõ „hiitünü värm“.

Hahka värmi sai ka tsiapaloh-kist. Varrõ’ ni juurõ’ kuivatõdi aho pääl ar’, surbti huhmrõh ni panti üteh languga patta kiimä. Tunn aigu keedeti, sis huhõti langa’ vällä ni saiõ hüä ja kimmä värmi, mia anna-as kanga seest pikkä aigu vällä. Tsiapalohkidõga värmti Seto-maal vil eestialõgi. Saatse kan-dist om üles kirotõt tiidminõ, õt lavvaräte kudamisõst värmti hahka värmi saamisõst langa tsiapalohkidõga. Kinkõl olli’ tumõhõmba’ lina’, sis olõki-is vaia värmi’ – valgõ niididsõ lõi-mõlangaga hahka värmi linast koelanga kokko kutõh saiõ ilo-sidõ kirjuga lavvaräti- vai tira-nigukirä’. Tsiapalohkidõ varsiga mõistõiti ka linast langa värmi’ nii, õt tuu sai otsani must.

Musta sai ka mua seest. Ku taheti hahka vai musta värmi rõivast, sis viidi lõimõlanga’ suuhu mua sisse ni lasti sääi kuivatõdi ni sis sai naada’ kudama. Tuu kotsilõ ülti kah „rossõga värmminõ“. Arvada olli’ nuu’ säändse’ suu- vai suu-veeridse’ kotusõ’, koh löüdü suurauda (maaki). Säändse’ muulumbi’, minkõ’ olli’ „musta’ ku hüdsi“, olli’ vanast olnu’ Ses-nika ja Korodissa külli maie pääl ni Leesgi koolimaja ümbre kül-lih. Kütke Okse ja Vadsa Manni Lutõpää küläst omma’ 1930. aastil muuseumitüütäjäle sele-tänü’, õt kotost võeti peelte pääl koet villanõ rõivas üteh, kastõti muahauda ni valvati pia puul päivä man nikavva, ku’ rõivas saanu must ku hüdsi. Säänest samma muudu hoiõti

sääi ka tsuvvakaplu – nuuki’ saiõ’ tummõ’ ja kõva’.

Tiidä’ om, õt veiga vanast omgi villa ni lina värmisõst Eestimaal tarvõtõ rossõst suu-vett (maakevett). Suurossõga rõividõ värmminõ Setomaalt om kimmähe tiidä’ 19. aastasa keskpaigast. Soomõ tiidüsmiis Heikeli Axel Olai, kiä ka setodõ rõivit uursõ, kirot’ umah 1909. aastal vällä ant raamatuh *Ethno-graphische Forschungen auf dem Gebiete der Finnischen Völker-schaften. III, Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und in Setukesien*, õt inne 19. aastasa keskpaika olli’ seto naisi rüvvü’ kõik valgõ’, a sis tulli’ muudu „rossõga painõt’ rüvvü’, minkõ’ värmti muahavvah-mualumbih tumõhõst. Arvada vaest tuu-peräst, õt valgõ näüdas võidu-mist veiga vällä, a piirõiva’ olli’ tumõhõmbana hüä pitä’. Rah-valuulõ korjaja Sandra Jaan om kirotanu, õt säänest üle(värmit) rõivast kutsti „krassik“ – arvada vinne sõnast *krassik* (värmmä) perrä. Kimmäst musta värmi sai ka rohopoodist ostõt kupõru-sõga (raudvitriol) värmeh.

Sinine sai sinikivist. 19. aas-tasaa lõpuh kirot’ Sandra Jaan: „Parhilla ei paina kiäki enäp motsela rossõga, egah suurõm-bah küläh, ja viil inämb Petse-rih omma sändse pain(a)ja, kes 10ne tinga iist langanagla ja rõiva-arssina painva, mis tai-vakarva sinika, kellel mitmõ-sugutsõ viguri seeh omma.“ (H II 60, 505/16 (1) < Vastse-liina khk < Setu – Jaan Sandra (1897)). Nuid mõistjit mihi kutsti „sinenika“ – nimä’ pää-mätselt värmeki’ rõivit taiva-karva sinitsõst, a mõisti’ kah muud karva värmi’. 1930. aas-tidõ keskpaigah Setomaa vanna tiidmist kořanu Lübeki Adele om kirotanu, õt Petse-rih lasti sinenikõl kanga pääle kah trükki’, näütüest poissa-kaatsu pääle sinidse’ lillijoonõ’. Valgõ-verevät-sinidse joonõ-kõistõga kaatsu peeti ilosast, nuid peeti armirõivist, ültigi „kerigukaadsa“.

Viil inne tuud, ku liinah värmmist olõ-õs tarvutsõl, värmti rõivit sinitsõst kotõh. Inämbüiste värmti Eestimaal paigoh, koh päälmätsõ’ rõiva’ (pikk-rõiva’/pikk-kuuõ’) olli’ sinist värmi, potisinitsõst. Seto villasärke, puulsärke ja räbi-kit värmitä-äs, selle õt valgõ värmi pidi setorahvas ilosast ja pühäst. A rahvaperimusõst om tiidä’, õt setotšura’ 20. aastasa algusõh veiga ihksi’ sinisärki.

Sinist värmti sinikiviga (indi-goga). Nimi „potisinine“ tulõ tuust, õt oll’ sääne katõ kõrvaga savipott, koh värmti. Säändsehe anomähe panti üttekokko rõi-vapala sisse kõüdet sinikivi, kokko kořat inemisõkusi ja värmtäv lang. Tiidäki’ nakaas kusi hapnõma ja tuu hapu kim-müt värmi villa külge. Sääi seeh peeti langu õks mito üüd-päivä. Värnipott viidi haisu peräst lauta ja hoiõti sääi paar nädä-lit. Ku tuud elämisõh peeti, sis kimmütedi pääle lambanahk.

Ku langa’ peräkõrra vällä võeti, olli’ nuu’ vahaja’, a õhu käeh lätsi’ ilosast sintest. Ku nä sis ar’ huhõti ni kuiva-tõdi, sis koeti rõivas ja kääneti pal’knast. Rahvaperimüsest om tiidä’, õt säändst värmit kan-gast ummõld päälmätsi rõi-vidõga kerõkoh ollõh, ku oll’ lämmi ja pallõ inemiisi üteh-kuuh, naksi’ nuu’ sälävat’ halva õhõngu vällä ajama. Sis papp manitõs, õt hüä rahvas, ar’ tul-gu-ui pühäkotta haisu tuuma.

Räpinä kandist om tiidä’, õt vil 1937. aastal olõvat üts paaba-kõnõ kandnu säändst moodul värmit kangast palõt.

Kas Setomaa kah potisinine tuntu oll’? Kala Ingrid, kiä om Seto Käsitüü Kogo vedosnik, selef, õt timäle omma’ vana’ seto paaba’ kõnõlnu’, õt inne-vanast õks värmti. Kust olõ-vat kokko kořat jo aiksahe, õt olõsi’ voolu ja saasi’ panda’ hapnõma. Innekõgõ oll’ hinnat poissa kusi pääle praasnikka, ku viländ oll’ olt juud. Käsitüü-meistri Kõivo Anne, kiä saa pia 96, kõnõli, õt timä eis’ olõ-õi niimuudu värmnü, a timä imä ni vanaimä vil mälehti’ säänest muudu värmmist, vanaimä eis’ kah värme.

Poodivärmi’. 19. aastasa vii-mätsel neländikul tulli’ muudu joba poodivärmi’ ja värmminõ läts hõlpsamabast. Määndselgi aol naati värmmä ka Seto-maal langa meelimařanõlit-sõst (roosast) vai tsirelihäitsme karva (lillast). Mustagi inämb saa-as muahavvast, kangas viidi pääle kudamist veskihe (villaveskihe) värmi’. Vantõt ja mustast värmit kotõh koet kan-gast ummõldi uhkõ’ sukmani’. Nimi sukman tulõgi vinne sõnast *cykho* (kalõv), rikkamba’ naase’ lasi’ rätsepäl uma’ pääl-mätsõ’ rõiva’ tuust kangast ummõlda’. A hüä umakoet rõi-vast must sukman oll’ kah illos ja avvustõt. Nigu laulusalmgi ütles: saiõ ks kangas kalõvunõ, rõivas sai ille ku tuu iä.

Eestiaol naati ka Setomaa värmmä kotõh poodivärme-ga. Kunstvärmi sai poodist (roho-poodist) ja nuid müüdi paki-kõisi seeh. Kõivo Anne mäleh-täs, õt värme tuudi Petserist, a käve’ ka „pudukaupmehe“ „kiä’ mõie’ värmipakikõisi. Määnd-selgi aol läts muudu hammõ-käüssidõlõ kirä kudaminõ visla-puumařa värmi verevät lan-gaga. Kumagulanga ku kimmäst kirälanga inämb saia’ olõ-õs ja villanõ kirälang värmti kotõh. Hädä oll’ tuuh, õt sääne uma-värmit lang nakaas värmi val-lalõ andma, hammõkäusegi’ lätsi’ verevast. Kas sis mõis-tõta-as värmi’ (oppus oll’ paki pääle trükit) vai olõ-õs ätket, minkõga kimmütä’. Tuu peräst peeti parembast õks poodilanga – riialanga vai loodilanga. Val-gidõ käüssidõga hamõh, mia oll’ mõstõh kirävärmi vallalõ pästnõ, võeti iihperile piiham-mõst (tüühmõst).

Parhillatsõl aol, ku õgasugu-matsi värme om saia’ ja rõivast värmi’ saa kotõh moodulitsõlt pakivärme-ga ka mõsumassinah, om hainuga värmminõ jäänü ar’ kõrvalõ, a nuu’ käsitiüilisõ’, kiä’ pruumva’ umal käel hainu, siini vai puukuuriga värmi’, saava’ veiga ilosat karva langu vai villu. Tasos perrä tetä’.

Üts oppus kah, kuis sinikiviga langu värmi’: võta’ 75 grammi indigoleotust ja 250 grammi langu. Keedä’ langu puul tunni maafariä vii seeh. Sis võta’ vällä ja tii’ vahtsõnõ vesi, kohe panõ’ sinikiviliini. Keedä’ langu vil puul tunni ja sis lopuda’ vällä, saa illoõ hellesinine ja värmi-kimmäs lang. Indigovärmi saa telli’ ka internetist.

Sõo kirätiüü kokkosäädmisõl om võet tiidmiisi Eesti Rahva Muuseumi arhiivist, Eesti Rahvaluulõ Arhiivi kiräkogost ni mõnõst vanast raamatust. Teno abi iist abilistõlõ – Kõivo Annelõ, Kala Ingridilõ ja Otsa Sirjelõ.

Lehte tegevä’:

Toimõtaja Kauksi Ülle,

tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com

Toimõtaja (lisaletht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein,

tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Öio

Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjā: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalethte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ’ saata’: kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinita küä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ’ saata’: rein.jarvelill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setomaa valla külade mängud võitis Karisilla küla

14. septembril toimusid Rõsna külas Setomaa valla külade mängud, mis tõid kokku 16 erinevat külade esindust.

REIN JÄRVELILL

Eriti näitas aktiivsust Mikita-mäe küla, tulles välja koguni kahe võistkonnaga. Eelmisel aastal mängude võitjaks tulnud Rõsna küla korraldas ürituse suurepärasel tasemel, pakkudes osalejatele lõbusalt sportlikke ja väljakutsuvaid hetki.

Mängudel osalenud külade võistkonnad pidid läbima 16 erinevat individuaalvõistlust. Alates osavust ja kiirust nõudvatest ülesannetest kuni lõbusamate katsumusteni, pakkusid külade mängud kõigile rohkelt naeru ja sportlikku hasarti. Ilm oli samuti mängudele soodne – lausa suvine mõnus sügisilm soosis osalejaid ja pealtvaatajaid. Pärast pingelisi võistlusi krooniti võitjaks Karisilla küla, kes saavutas kõrgeima punkti-summa ja kindlustas endale

Setomaa valla külade mängud on avatud.

Foto: Rein Järvelill

õiguse korraldada järgmise aasta Setomaa külade mängud. Karisilla küla järgnesid Saatse ja Tonja küla.

Korraldajate töö oli kiiduväärne ning võistluste sujuv läbiviimine väärrib suurt tunnust.

Rõsna küla, kes eelmisel aastal mängud võitis, näitas ka korraldustiimis sama head taset ja pühendumust. Täname kõiki osalejaid, korraldajaid ja toetajaid meeleoluka ja hästi läbiviidud ürituse eest. Külade män-

gud näitasid taas, kui tähtis on kogukonna vaim ja koostöö ning kui palju rõõmu ja positiivseid emotsioone sellised üritused toovad.

Järgmise aasta mängud ootavad meid Karisillas!

Värskas tähistati vanavanemate päeva

Rahvusvahelist vanavanemate päeva tähistasime Värskas Põhjalaagri matkarajal. Päev algas kindral Reegi maja juurest, kust Setomaa valla arendusspetsialist Margery Roosimaa eestvedamisel suunduti Põhjalaagri radadele.

Tunniajase jalutuskäigu ajal läbiti Värskas-poolne osa Põhjalaagri matkarajast – Reegi maja juurest kasarmuteni, Värskas talumuuseumi parklasse ja tagasitee kasiino ja lasketiiru kaudu. Jalutuskäigul jagas Margery infot Põhjalaagri ajaloo ja teele jäänud Põhjalaagri objektide kohta. Laske- tiiru juurde, Örsava silla lähe-

dusse on paigutatud katusealusega istumisala, kus sai väikese puhkepausi pidada. Õnneks oli ilm ilus ja jalutuskäik mõnus,

matkal osales peaaegu 20 vanavanemat.

Pärast matka tutvustas Reegi maja perenaine Helliika Kõrnas

koogilauas juba lähemalt kindral Nikolai Reeki ja rääkis tema suveresidentsi ajaloost.

Setomaa Kultuurikeskuse, Setomaa Muuseumite ja Setomaa Vallavalitsuse ühiselt korraldatud sündmus oli vanavanemate toredaks kohtumispäevaks. Lisaks ilusa ilma nautimisele meenutati vanu aegu ja tehti plaane uueks algavaks aktiivseks hooajaks.

ANU TOE

Setomaa Kultuurikeskus

MARGERY ROOSIMAA

Setomaa Vallavalitsus

Vanavanemate päev.

Foto: Harri A. Sundell

Koolikokad tutvusid Rootsi lasteaedade ja koolide köökidega

19.–22. augustini osalesid Rõuge ja Setomaa valdade ning Smiltene ja Tukumsi piirkonna koolide ja lasteaedade kokad õppereisil Rootsi, et tutvuda sealsete haridusasutuste toitlustuse korraldusega. Õppereis toimus Eesti-Läti piiriülese koostööprojekti „Green School Dining“ raames ja pakkus osalejatele väärtuslikke teadmisi ning inspiratsiooni.

Reis algas Stockholmist ida pool asuvas Nacka omavalitsuses, kus esimesena külastati Boo Gårds lasteaeda. Sealne kokk Anna tutvustas osalejatele, kuidas laste toitlustuses pööratakse suurt tähelepanu toidu päritolule ja kvaliteedile. Anna oli väga uuenusmeelne ja pakkus külastajatele tervituseks nn „jõumehe jooki“, mis koosnes õunamahlast, spinatist ja ingverist. Lastele pakutakse sama jooki, kuid väiksema ingverisisaldusega, et nad harjuksid varakult erinevate maitsetega.

Lasteaias oli lõunasöögi menüüs *chilli con carne* ning toidu kõrval olid laual kõik koostisosad, millest toit valmistatud. Selline lähenemine aitab lastel toitu paremini mõista ja väärtustada. Lisaks toiduharidusele pööratakse suurt tähelepanu ka toidujäätmete vähendamisele. Näiteks kasutati köögiviljajääke uute roogade, näiteks puljongi ja püreesupi valmistamiseks. Ka porgandikoored kuivatatakse ja lisatakse hiljem toitidele kaunistuseks.

Reisi teisel päeval külastati Värmdö piirkonda, kus tutvuti Hemmesta kooli ja lasteaia köökidega. Sealsetes asutustes oli eriti tähelepanuväärne iseteenindus. Lapsed said ise valida lõunasöögi komponendid ja panna kokku oma taldriku. Iseteenindus ei olnud alguses lihtne, kuid umbes kahe nädalaga õpivad lapsed, kuidas toitu ise võtta, ja see vähendab toidujäätmete hulka.

Hemmesta lasteaia toitlustuse korraldamisel on eesmärgiks saavutada 50% mahetoidu osakaal aastaks 2025. Lastele õpetatakse toidu päritolu, sealhulgas seda, millised toiduained kasvavad Rootsis ja millal on nende hooaeg. Rootsi lasteaedades kasvatatakse ka ise erinevaid köögivilju, mis lisab lastele praktilist kogemust toidu kasvatamisest ja töötlemisest.

Eriline oli ka lähenemine

söömata jäänud toidule – lapsed saavad sellega mängida ja seda uurida, et toitu paremini tundma õppida. See innovatiivne lähenemine võimaldab lastel toidu kaudu õppida ja samal ajal vähendab raiskamist.

Kolmandal päeval külastati Stockholmist lääne pool asuvat Ekerö omavalitsust, mis koosneb viiest saarest. See on kiiresti arenev piirkond, kus on suur rõhk pandud kohalikule ja mahetoidule. Ekerös ei pakuta haridusasutustes *cateringi* teenuseid – igas koolis ja lasteaias on oma köök, kus valmistatakse toitu kohapeal.

Ekerö köögid tegid muljet-avaldavat tööd toidujäätmete vähendamisel. Jäätmeid kaaluti kolmes kategoorias: valmistamisjäätmed, serveerimata jäänud toit ja taldrikule jäänud toit. Lasteaedes oli keskmine toidujääk 58 grammi lapse kohta, koolides aga 34 grammi. Kuigi üleriigilised eesmärgid lubavad suuremat toidujäätmete hulka, püüavad Ekerö asutused neid numbreid veelgi vähendada.

Piirkonna suurimas koolis oli kasutusele võetud innovatiivne lahendus nimega Svinnlån, kus enne sööklate sulgemist said õpilased ja õpetajad osta soodushinnaga kaasa toitu, mis muidu oleks ära visatud. See lahendus on olnud väga populaarne ja aidanud oluliselt vähendada toidu raiskamist.

Kokad, kes õppereisil osalesid, tõdesid, et paljud Rootsis nähtud lahendused võiksid olla rakendatavad ka Eestis. Näiteks võiks Eestis kaaluda magusate jookide vähendamist koolide ja lasteaedade menüüs ning pakkuda selle asemel rohkem värskaid köögivilju ja puuvilju. Samuti võiks Eestis üle minna rohkem iseteeninduslikule süsteemile, mis aitaks vähendada toidujäätmeid ja kasvatada lastes iseseisvust.

Õppereisi korraldas projekt „Green School Dining / Rohe-line Koolitoit“, mis viiakse ellu perioodil 2023–2025 ja mida toetab INTERREG Eesti-Läti Programm 2021–2027. Reisi raames omandatud teadmised ja kogemused aitavad kindlasti kaasa Eesti koolide ja lasteaedade toitlustuse arendamisele ja tervislikumate toidumisharjumuste juurutamisele.

REET REIMAN,
KAJA TULLUS

Rootslaste jõumehe joogi degusteerimine.

Foto: Daiga Bojare

Setomaa vald otsib
ETTEVÕTLUSE SUUNA
ARENDUSSPETSIALISTI

TÖÖÜLESANDED
Ettevõtluse suuna
arendusspetsialisti
peamiseks tööülesandeks on
ettevõtluse toetamine ja
arenguks võimaluste loomine

ESITA AVALDUS!

Võta ühendust:

raul.kudre@setomaa.ee | tel 5256 695

Setomaa vald otsib
ARENDUSSPETSIALISTI

TÖÖÜLESANDED
Arendusspetsialisti
peamiseks tööülesandeks on
arengukavade koostamine
ning hangete korraldamine.

ESITA AVALDUS!

Võta ühendust:

raul.kudre@setomaa.ee | tel 5256 695

Suvi kestab, sügisesed tegevused suruvad peale

Mina olen samastanud sügise algust 1. septembriga, kui koolid alustavad. Igal pool, kus on koolid ja lasteaiad, algab korralik sebumine. Seekord aga suvi tahab näidata, et tal on omad plaanid, ja tahab meile pakkuda ääretult kaunist septembri algust. See on nagu paralleel sellega, et me tahamegi lastele pakkuda kena, sisukat ja uues vormis uut õppeaastat.

1. septembri hariduspidu Treskis oli väga kaunis ja õppetöö algas Setomaal neljas koolikohas 233 õpilasega. Enne lehe ilmumist on kohtunud Mikitamäe ja Meremäe kogukondadega ja arutatud uut õppekorraldust ja ettetulnud raskusi. Mulle jäi küll mulje, et kogukond on võtnud uue koolikorralduse kenasti vastu, aga kindlasti nõuab see veel harjumist ja nn paika loksumist.

Kogukonnal ja lapsevanematel on suur roll hariduselu korraldamises, toetamises ja sinna positiivses mõttes panustamises. Me tahame, et Setomaal oleks hariduselu jätkusuutlik ja lastele ning kogukonnale sobiv. Kiidan ka kohe alguses meie koolide direktorit Pille Liblikut, kes on suutnud valla suurimas valdkonnas orienteeruda ja koolitöö edukalt käivitada. Ootame juba uusi põnevaid üritusi ja koostööpäevi koolide eestvedamisel.

Setomaa elab ja seda tõestasid väga selgelt ka 16 võistkonnaga ehk külaga Setomaa külade mängud Rõsnas. Päev möödus põnevalt Rõsna erinevates taludes enda võimeid proovile panes. Samas said ka väga mitmed kogukonnajutud ja küla uudised räägitud ning mitmete inimestega tutvavaks saadud, keda polnud varem tundnud või keda kaua polnud kohanud. Võitjaks tuli Karisilla küla, kes siis peaks järgmisel aastal ka mängud korraldama. See on kindlasti suureks motivatsiooniks külale! Tahaks kohe hõigata, et Setomaa küla elab!!!

Alanud on järgmise aasta eelarve koostamine ja 15. oktoobriks tuleb esitada ka MTÜ, kultuuri- ja sporditaotlused valda. Riik ei ole enda lõplikke kärpenumbreid välja toonud ja veel on teadmata, kas on meil ka kärpekäärid tulemas, aga tunnetus on see, et kulutusi ei saa me suurendada ja eeldatavat majanduskasvu ei ole ka oodata, mis järgmisel aastal palkasid võiks kasvatada. Olen siiski valla 2024. aasta eelarve suhtes konservatiivselt optimistlik.

Head kena sügise jätku!

RAUL KUDRE,
vallavanem

Obinitsas hakatakse aiasaadusi väärindama

2025. aasta sügisest hakkab Obinitsa Aiasaaduste Väärinduskeskus töötama Võru maakonnas kasvatatud aiasaadusi maakonna haridusasutuste köökide jaoks.

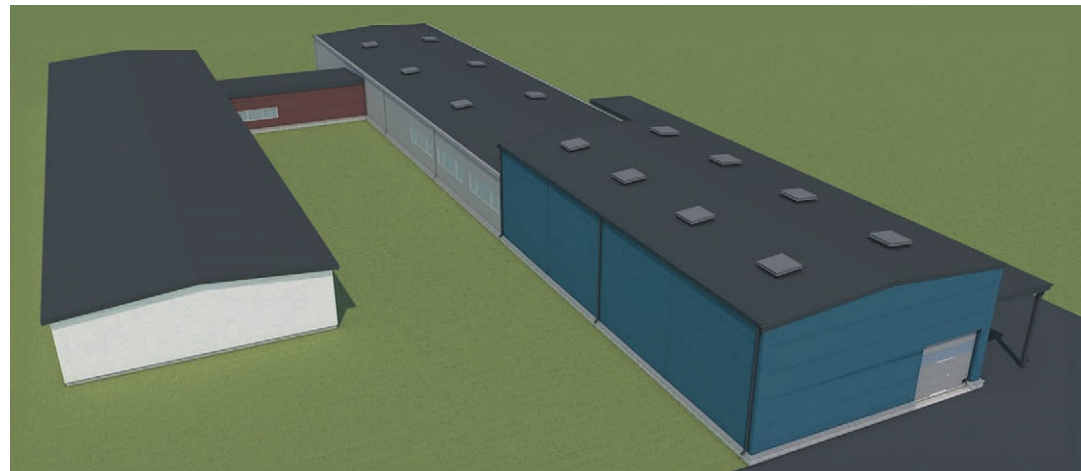
KAJA TULLUS

Setomaa Liit

Kõik Võru maakonna omavalitsused kiitsid heaks, et Võrumaa Arenduskeskus hakkab vedama eest projekti, mille tulemusena rajatakse väiketööstus – aiasaaduste väärindamiskeskus. Obinitsa rajamise poolt olid asjaolud, et siia juba oli tehtud aiasaaduste külmutuskeskus ning et Setomaa vald oli valmis tööstuse rajamiseks panustama. Keskuse ehitamine annab suure eelise lähedal – eriti Setomaal, kuid ka kogu Võru maakonnas – tegutsevatele tootjatele. Väärinduskeskus saab olema praegu puuduv lüli kohalike tootjate ning haridusasutuste tootlustajate vahel.

Kolm aastat vältava projekti kogumaksumus on neli miljonit eurot, suurem osa vahendeid kasutatakse investeeringuks. Osa vahendeid on kavas kasutada nn pehmeteks tegevusteks – kaasatakse teadlasi, korraldatakse õppereise ja koolitusi ettevõtjatele, valmistatakse ette vajalik personal.

Projekti ette valmistades uuriti koolide ja lasteadeade kokkadelt, milliseid köögivilju kui palju vajatakse ning millisel kujul peaksid need saadused köökidesse jõudma, et neid saaks hõlpsalt kasutada. Kuna haridusasutuste köökides on vähe töötajaid ning köökidel on jäätmete käitlemise valmisolek napp, vajavad kokad köögivilju eeltöödelduna – puhastatuna, koorituna, aurutatuna jne. Köökidel ei ole endal ressursse otse

Projekteerija nägemus Obinitsa aiasaaduste väärindamiskeskusest.

põllult ja keldrist tulevate köögiviljade kasutusele võtmiseks.

Projekti abil rajatakse Obinitsa aiasaaduste väärindamiskeskus, millel on eraldi köögiviljade töötlemise hoone ning puuviljade-marjade töötlemise hoone.

Keskuse tuleb kuus erinevat ladu, kõik reguleeritava niiskusega ja temperatuuriga. Kavandatud ladudes on võimalus säilitada ligi 500 tonni erinevaid aiasaadusi, alustades marjadest ja puuviljadest ning lõpetades erinevate juurviljadega.

Köögiviljade töötlemistsehh varustatakse pesemise, poleerimise, koorimise, tükeldamise, aurutamise, hapendamise ja pakkimise seadmetega. Marjade ja puuviljade töötlemise tsehhis saab hakata valmistama mahla, moosi ja kuivatisi. Kompleksi tööks vajalik energia tuleb maaküttel ja päikesepaneeelidest, et tootmine oleks konkurentsivõimeline ning saaks tootmise omahinda hoida soodsamana. Jäätmete töötlemiseks on kavandatud kaasaegne tehnoloogia, mis ööpäevaga muudab jäätmed kompostiks.

Töökohti tekib väärinduskeskuse neli kuni kümme, alustatakse väiksema töötajate arvuga, töökohtade arv kasvab vastavalt töötlemise

võimekuse kasvule. Personali jaoks tuleb keskusse kaasaegne olmekorpus.

Väärinduskeskus rajatakse sinna, kus seisid sovhoosiaegsed kasutusest väljas lagunevad hooned. Praeguseks on need kaks laudahoonet juba lammutatud ning lammutusest tekkinud materjal purustatud, et kasutada see ära platside täitematerjaliks. Alanud on juba ka projekteerimine. Lähiajal avatakse seadmete ostu hange ning sügisel ehituse hange.

Projekti teostamine on planeeritud nii, et laod saavad 2025. aasta sügisest kaupa vastu võtta ning keskus saab hakata varustama maakonna haridusasutuste kööke.

Rajatav keskus hakkab teenindama Võru maakonna haridusasutusi, kuid ka Valga, Põlva ja Tartu haridusasutused on juba huvitunud keskuse võimalustest. Kõik sõltub tootjate võimekusest pakkuda piisavat vajalikku toorainet. Kompleks on orienteeritud eelkõige kohaliku toorainega varustamisele. Loodetavasti saavad meie tootjad hakata pakkuma järk-järgult üha enam mahetoorainet, et toit ja kohalik keskkond oleksid üha tervisesõbralikumad.

Keskus hakkab töötama kõiki aiasaadusi, mida kohali-

kud kasvatavad – kartulit, porgandit, peeti, kapsast, sibulat, kaalikat, kõrvitsat, marju jm. Ka väikesed kogused on teretunud. Maaomanikele julgustuseks võib öelda, et juba 0,3 hektarit on piisav, et köögivilja kasvatades oleks võimalik saada arvestatav saak ja lisateenistus. Soovitan kaaluda ühistute tegemist, valida ühiselt kultuurid, mida kasvatada, ja hankida koos seadmed, käia üksteisel abis. Alustuseks tuleks vaadata oma ressursse – milline on muld, millise kultuuri kasvatamine on endale kõige sümboolseks ja jõukohasem.

Projekti „Lõuna-Eesti aiasaaduste väärindamiskeskuse väljaarendamine“ maksumus on neli miljonit eurot. Projekti toetab toetusmeede „Atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond“ (PEEK). Projekti juhtpartner on Võrumaa Arenduskeskus. Projekt algas 1. septembril 2023 ning lõpeb 30. augustil 2026.

Projekt on edasiarendus kahele Setomaa Liidu juhitud projektile, mida toetas Eesti EL välispiiri programm. Projektiga „Active Village“ rajati Obinitsa marjade ja puuviljade külmutuskeskus ning projektiga „Active SME“ valmis keskuse teostavus- ja tasuvusanalüüs.

Valla elanike rahuloluküsitluse kokkuvõte

Setomaa Vallavalitsus viib valla elanike seas regulaarselt läbi rahuloluküsitlusi, mille tulemusi kasutatakse Setomaa valla arengukava muutmise ning strateegiliste eesmärkide mõotmisel. Küsitlust viiakse läbi veebipõhiselt Google Forms keskkonnas.

2024. aastal oli rahuloluküsitluse läbiviimise perioodiks 19.–30. juuni, küsitlusele vastas kokku 127 inimest, mis teeb aastal küsimustikule vastanute protsendiks kogu valla elanike seast 4%.

61% vastanutest olid vanuses 25–54, 35% vastanutest olid vanuses 55+. Kuni 15-aastaste vastuseid oli 1 ja 16–24-aastaste hulgas vastanuid 5. Noorte vastuseid on vähe olnud ka eelnevatel aastatel, edaspidi tuleks rahuloluküsitluse läbiviimise kaasata sihilikult rohkem noori. Küsimustikule vastanutest enamus on naised (64%).

2024. aasta rahuloluküsitluse kokkuvõttes on toodud võrdlus 2023. aasta tulemustega –

nii on näha muutus kahe aasta vahel.

Suurim muudatus võrreldes 2023. aastaga on toimunud jäätmete sorteerimises ja kompostimises. Biojätmeid sorteerib 105 (83%) vastanut (2023. a 30%), pakendeid 91 (72%) vastanut (2023. a 26%), paberit ja pappi 105 (83%) vastanut (2023. a 31%). Biojätmeid kompostib 96 (76%) vastanutest (2023. a 32%).

Lisaks võiks välja tuua, et küsimustikule vastanud hinnavad meie elukeskkonna turvalisust vallas kõrgelt. 93% vastanutest on „väga rahul“ või „pigem rahul“ elukeskkonna turvalisusega. 2023. aastal oli sama tulemus 90%.

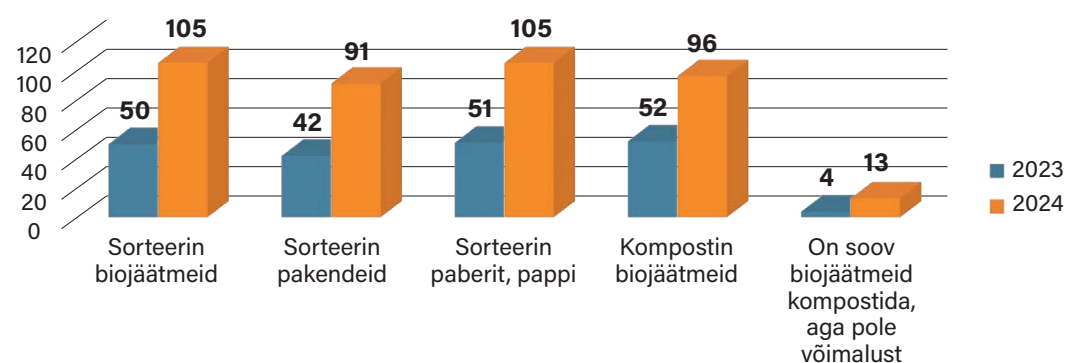
Soovitusindeksi meetodil küsiti rahuloluküsitlusele vastanutelt, kas nad soovitsid oma heal sõbral-tuttaval tulla elama Setomaa valda, vastata

oli võimalus 0-st 10-ni. Soovitusindeksi meetodika järgi on soovitajateks inimesed, kes vastavad 9 ja 10. Rahuloluküsitluse tulemusel on soovitajateks 40 (31%) vastanut (2023. a 43%).

Pikema rahuloluküsitluse tulemuste kokkuvõttega on võimalik tutvuda Setomaa valla kodulehel.

MARGERY ROOSIMAA,
valla arendusspetsialist

Jäätmete sorteerimine ja kompostimine 2023. ja 2024. a võrdluses

September Setomaa Koolis ja Setomaa Gümnaasiumis

September 2024
tõi Setomaa valla 233 kooliõpilasele uue kooli. Õppimine käib koolimajas, nagu ikka, aga iga laps peab meeles pidama, millises koolis ta täpselt käib.

PILLE LIBLIK
Setomaa koolide direktor

124 õpilast 1.–6. klassini õpib Setomaa Koolis, 7.–12. klassi 109 õpilast on Setomaa Gümnaasiumi nimekirjas.

Koolielu puudutab ka peresid ja tervet kogukonda, kes elavad kaasa koolis toimuvale. Heameel on öelda, et õpilaste arv Setomaa koolides on püsiv. Suve jooksul on olnud tulekuid ja minekuid ning päris mitu last asus meie valda õppima just-nimelt lootusrikkalt haridusreformi tulemustesse uskudes.

Õppetöö toimub neljas õppekohas: Meremäel ja Mikitamäel I–III kooliastmes, Obinitsas on liitklass 1.–3. klassi õpilastele, Värskas õpitakse jätkuvalt 1.–12. klassini. Kuna valla koolivõrgureformi üks põhiseisukohti kinnitas, et Setomaal peab püsima õppimise võimalus kodukoha lähedal, siis on paratamatu, et on vaja moodustada liitklasse. Lisaks Obinitsale on liidetud klassid ka Meremäel 2+3, 5+6, 7+8 ja Mikitamäel 3+4, 5+6, 7+8. Liitklassis tohib õpilasi olla kuni 16, mitte rohkem. Klasside liitmisel oleme lähtunud sellest, et 1. ja 9. klassi liitmine ei ole õpilaste arengu huvides ning et eesti keelt ja matemaatikat, mis silutavad teed teiste ainete õppi-

Õpilaste arv Setomaa valla koolides 2024/2025. õppeaastal

Klass	Värska	Mikitamäe	Meremäe	Obinitsa	Klass	Kooliaste	Kool
1	12	5		7	24	67	124
2	10	7	4	2	23		
3	7	6	4	3	20		
4	14	4	3		21	57	
5	10	4	2		16		
6	11	5	4		20		
7	11	8	7		26	77	109
8	16	4	4		24		
9	14	6	7		27		
10	9				9	32	
11	11				11		
12	12				12		
	137	49	35	12			

miseks, õpetame eraldi. Lisaks tuleb muidugi arvestada sellega, millist tuge vajavad õpilased koolis käivad. Tõsi, selline õppe korraldus toob kaasa vajaduse õpetada ühiselt mõnesid teisi õppeained. Ka tunniplaani koostamine on väga keeruline ja see võib omakorda tuua kellegi jaoks ebamugavusi kaasa. Aga püüame koolielu korraldamisel, tunni- ja päevakava koostamisel võtta arvesse nii paljusid ootusi, kui võimalik. Meie õppe- ja kogukonnajuhid on sellega toime tulnud.

Õppe- ja kogukonnajuhid on need töötajad, kes vastutavad igapäevase õppe- ja kasvatus-töö eest õppekohtades: Värska Ilme Hoidmets, Mikitamäel Kai-Epp Kübarsepp-Tolga ning Meremäel-Obinitsas Ele Raha.

Üks uuendus on see, et kõik õppekohad tegutsevad kahe päevaplaani alusel, kus teisipäevast reedeni kehtib n-ö tavapärase tunniplaani. Esmaspäeviti algavad tunnid kell 9,

kestavad 40 minutit ja päeva keskel on õpilaste jaoks informitid ning eri nädalates paus kas liikumiseks, lugemiseks või lahenduste leidmiseks küsimustele. Õpetajad jagavad hommikul veebikoosolekul nädalainfot ja pärast lõunat on koostööaeg. See on praegu parim võimalus kujundada koostööst tegutsemist eri õppekohtades ja kõita meeskonnaks kooli töötajad.

Õpetajaid on Setomaa koolides 50 ning õppimiseks haid tingimusi loovad 19 haldustöötajat. Meil on suur õnn, et koolides töötavad logopeedid ja eripedagoogid, et meil on olemas sotsiaalpedagoog ning võimalus pakkuda vaimse tervise psühholoogilist tuge. Samuti on meil tugisikud keerulise mate juhtumite lahendamiseks ja pikapäevärühma õpetajad. Kooli juhtimismeeskonna moodustavadki iga õppekoha õppe- ja kogukonnajuhid ning huvijuhid. Samuti on juhtkon-

nas õppekohtade üleselt tegutsevad IT-juht ja haldusjuht.

Setomaa koolidesse asus tööle 14 uut õpetajat, mis teeb 26% õpetajatest. See, et noored inimesed valisid töötamiseks Setomaa valla, on suur tunnustus – meil on kõik ainetunnid kaetud õpetajatega, kes vastavad kvalifikatsioonile või omavad kindlasti vajalikke kompetentse õpetamiseks. Augustikuu kulus koolis personaliteemakele, septembris oleme keskendunud e-süsteemidele ja infovahetuse korrastamisele, oktoobris võtame käsile kooli dokumentatsiooni uuendamise.

Selleks, et kõrvalt vaadates sarnase põhitegevusega organisatsioonid hakkaksid ühte jalga käima, kulub päris palju aega ja sihiseadmist. Iseenesest ei juhtu midagi. Asjad õnnestuvad, kui kõik ühiselt tulemuse nimel pingutavad ja abistavalt kaasa mõtlevad. Setomaa koolid on alustanud, siit saab liikuda ainult edasi.

Värska õppekoha eelklassi ja 1. klassi õpilased on põnevil ja pakatavad energiast.

Foto: Tiina Kadarpiik

Mängime koos

Setomaa Muusikakool alustas õppeaastat 67 õpilase ja 10 õpetajaga. Töö toimub meil kolmes õppekohas – Meremäel, Mikitamäel ja Värskas. Pillidest kõige populaarsemad on klaver ja kitarr. Karaoke ja kannel jagavad 3.–4. kohta.

Oleme rõõmsad ja rahul, et Setomaa lastel on võimalus huvikoolis käia. Muusika õppimine on aeganõudev ja pühendumist vajav protsess, õpingud

kuluvad nii maksumaksjale kui ka lapsevanematele. Seepärast on eriti tähtis, et neid ressurse ei kulutataks ilmaasjata ja perede motivatsioon oleks kõrge. Jälgige meie tegemisi kodulehelt setomaamuusika-kool.ee ja kooli FB lehe kaudu.

Ees ootab muusikat täis õppeaasta. Kohtumiseni kontsertidel!

TIINA KADARPIK
Setomaa Muusikakooli direktor

Põltsamaa vallavalitsuse visiit Setomaa valda

12. septembril toimus Põltsamaa vallavalitsuse esindajate visiit Setomaa valda, mille eesmärgiks oli jagada kogemusi hariduse ja kultuuri valdkonnas. Toimused mitmed olulised kohtumised ja külastused, mis pakkusid võimalust arutada Setomaa valla haridusreformi, lasteaiateemalisi muutusi ning saada põhjalik ülevaade kohaliku kultuuri ja hariduse arengutest.

Visiit algas Setomaa vallamajas, kus Põltsamaa vallavalitsuse esindajaid võtsid vastu Setomaa valla ametnikud. Setomaa koolide direktor Pille Lib-

lik selgitas, kuidas haridusreform on puudutanud nii koole kui ka lasteaedu. Reformi tulemusel on muudetud koolide ja lasteaia juhtimisstruktuuri ning rõhk on pandud kohaliku seto

kultuuri ja keele säilitamisele. Seejärel suunduti Setomaa Muuseumi, kus toimus ekskursioon ja lõunasöök. See oli suurepärase võimalus tutvuda kohaliku ajaloo ja kultuuriga,

Külalised tutvuvad setokeelse lasteaiarühma mängumaadega.

Foto: Rein Järvelill

Setomaa noorsootöö uus hooaeg on alanud

TRIINU ARUND
Setomaa Noorsootöö Keskuse juhataja

Setomaa Noorsootöö Keskus on suvisest graafikust jõudnud uude hooaega. Nii nagu Setomaa koolid avasid uut õppeaastat 1. septembril Treskis tarkusepäevaga, alustasid ka noorsootööspetsialistid oma tööde ja tegemistega.

Setomaa vallas noorsootööspetsialistid ei ole ainult noortekeskustes töötavad täiskasvanud, vaid nad organiseerivad koostöös kooli õpetajatega õpilastele suunatud õppekavavälised tegevused. Lisaks juhendavad ja toetavad koolide õpilasesindusi ning aitavad hoida silma peal piirkonnas toimuvatel noortele suunatud huvitegevustel.

Setomaa noorsootöö ei ole keskusepõhine, vaid noorsootööspetsialist liigub seal, kus on noored. Noortekeskused on kohad, kuhu noor võib olenevata vanusest, soost ja nahavärvist minna aega veetma, kasutada sealset vahendeid ja ruume, aga see ei ole ainus koht, kus noor kohtub noorsootööspetsialistiga. Setomaa noorsootöö on omanäoline just selle poolest, et noorsootöötaja kui noore mentor on tema jaoks olemas terve koolipäeva vältel. Igas õppekohas on noortetoad, mis on sisustatud koos noortega ja noorte vajadustest lähtuvalt, mis omakorda toetavad ka noorsootööspetsialisti tegevusi koolikeskkonnas.

Meremäe Avatud Noortekeskus asub Meremäe külas ning piirkonna noorsootööspetsialist on Elis Raal.

Elis on lõpetanud Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia kogukonnahariduse ja huvitegevuse erialal. Elis on olnud, et noortega töötamine on huvitav, kuna väljakutseid on iga päev, mis tähendab, et mitte kunagi ei ole igav ja tőrutiini pigem ei teki.

Meremäe noortekeskus on avatud teisipäevast reedeni kella 12.30–17.30. Päeva esimese poole viibib Elis Meremäe õppekohas, on noorte jaoks olemas koolikeskkonnas ning kuulub ennetustöö koostöömudeli tugivõrgustikku.

Esmaspäeviti on keskus suletud, kuna noorsootööspetsialist viibib Obinitsa õppekohas.

Infot noortekeskuse tegevuste kohta leiab Facebooki lehel Meremäe ANK.

Mikitamäe Avatud Noortekeskus asub Mikitamäe külas teenidusmaja keldrikorrusel ning piirkonna noorsootööspetsialist on Jorgen Oras.

Jorgenil on noorsootöötaja kutse ning ta õpib Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias kogukonnahariduse ja huvitegevuse erialal. Jorgen peab oluliseks oma töös noortetamist ka mitteformaalses keskkonnas. Ta on ise olnud, et peab oluliseks enda kui noorsootöötaja rolli, kes hoiab noort keskmes ehk kõige tähtsamana ning soovib noort ümber luua keskkonna, mis teda toetaks ning inspireeriks.

Mikitamäe noortekeskus on avatud E kella 13.30–17, T, N, R kella 12–17 ja K kella 12–16.30.

Elis Raal

Jorgen Oras

Triinu Kotov

Mikitamäe noortekeskuse tegevusi saab jälgida Facebooki lehel Mikitamäe noortekeskus.

Värska Avatud Noortekeskus asub Värska alevikus aadressil Pikk 30 keldrikorrusel ja piirkonna noorsootööspetsialist on Triinu Kotov.

Triinu on lõpetanud Tallinna Ülikooli noorsootöö erialal ning oma töös peab ta oluliseks, et temal kui noorsootöötajal on võimalus luua keskkond, kus noored saavad areneda ja õitseda. Olla noorte jaoks toetav mentor, innustades neid avastama oma potentsiaali, seadma eesmärgid ning leidma enesekindlust.

Värska noortekeskus on avatud T, N kella 12–18, K kella 12–15 ja R kella 12–17.

Esmaspäeviti on Värska noortekeskus suletud, siis on noorsootööspetsialist noorte jaoks terve päeva olemas Värska õppekohas.

Nii nagu Elis viibib esimese osa päevast oma piirkonna õppekohas, on ka Triinu ja Jorgen olemas koolikeskkonnas ning toetavad õpilasesinduse tegevust ning on aktiivsed liikmed ennetustöö koostöömudeli tugivõrgustikus.

Värska noortekeskuse tegevustega ja sündmustega saate ennast kurssi viia, kui hoiate pilku peal Facebooki lehel Värska ANK.

Kohtumiseni noortekeskuses!

Lüübnitsas peeti laata

Traditsiooniline Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, mis toimus juba 24. korda, on tõeliselt tore sündmus, mis toob kokku nii kohalikke elanikke kui ka kaugemalt tulijaid. Selle aasta augusti lõpus toimunud üritusel osales muljetavaldavalt 6000 inimest, kauplajate arv ulatus umbes 300ni, mis ühtlasi tõestab üha suurenevat huvi ja osalust.

Kultuuriprogramm oli mitmekesine ja kaasahaarav. Ansambli Väliharf esinemine, Nedsaja Küla Bändi etteasted ning Kolme Pörsakese teadusteatri etendus pakkusid küllastajatele mitmeid elamusi. Päeva avamisel tervitas publikut Setomaa ülemsootska Urmo Uibo-leht koos Setomaa vallavalikogu esimehe ja Lüübnitsa külavanema Urmas Sarjaga.

Kultuuriprogrammi sidusid kokku Loreida ja Mafalda, kes juhatasid lavale kohalikke artiste ning pakkusid küllastajatele võimalust ka ise aktiivselt osaleda. Muusika ja tantsu nautimise kõrval korraldati ka mängu, sealhulgas oli võimalus võita kotitais sibulaid, mis lisas laada õhkkonnale toidu-

Lüübnitsa laadamelu.

Foto: Marika Kleius

kultuurile iseloomuliku noodi. See rõhutas kohalikke maitseid ja tootmismeetodeid, pakkudes küllastajatele mitte ainult meelelahutust, vaid ka võimalust tuua koju midagi maitsvat ja kodumaist.

Sellised üritused aitavad säilitada kohalikke traditsioone, tuues kogukonna kokku ning pakkudes samas lõbusat ja meelelahutuslikku keskkonda. Lüübnitsa sibula- ja kalalaat on suurepärase näide, kuidas kultuurilised ja kohalikud väärtused saavad kokku, luues toreda ja meeleoluka atmosfääri.

MAARJA SAARINE

Setomaa, Räpina ja Aluksne ühised sportimisvõimalused

Eesti-Läti koostööprojekti „Sports for All“ projektimeeskond sai 10. septembril kokku Aluksnes.

MARGERY ROOSIMAA

valla arendusspetsialist

Koos tehti kokkuvõtte suvel projekti raames toimunud ürituste tulemustest ja õnnestumistest (14.-15. juuni minijalgpalliturniir Värskas, 7. juulil rannavõrkpalliturniir Rāpina, 2. augustil tänavakorvpalliturniir Aluksnes, 11. augustil tänavakorvpalliturniir Rāpina) ning tehti kokkulepped järgmisteks üritusteks.

Lisaks tutvustas Aluksne meeskond meile kohalikku orienteerumist Aluksne pargis (Actionbound). Rajal sai kasutada oma orienteerumiskusti ja tuli lahendada ka erinevaid ülesandeid.

Järgmine projekti raames toimuv üritus on juba 28. septembril – discgolfi võistlus Aluksnes. Setomaal ja Rāpina ootame aga osalejaid MOBO rada

Pane tähele!

■ **Lisainfo ja kontaktid:**
Taavi Pöder, Setomaa vallavalitsus, tel 5620 1646, taavi.poder@setomaa.ee

lābima. 16. septembrist kuni 6. oktoobrini Vārka ja Rāpina MOBO raja läbinute hulgas loositakse auhinnasaajad.

Projekti eesmärgiks on luua Setomaa, Rāpina ja Aluksne liikumisharrastajate tugev piiri-ülene koostöövõrgustik ning pakkuda sportimisvõimalusi erinevas vanuses inimestele.

Sports for All projekti meeskond Aluksnes.

Foto: Margery Roosimaa

Interreg
Eesti – Läti

Kaasrahanud Euroopa Liit

TÄHELEPANU!

Setomaa vallavalitsuse kantseleispetsialisti vastuvõtt Meremäe teeninduspunktis alates 2. septembrist 2024 teisipäeval ja neljapäeval kell 8:30-16:30

tel: 785 6666, 5629 3445 (Raii Möttus)

Verska Resto on nüüd aastaringsest avatud!

Ootame inimeste soove erinevate ürituste korraldamiseks, olgu nendeks sünnipäevad, perekondlikud koosviibimised või suuremad seltskonnauitused. Lisaks jätkame oma tavapärase tegevust, pakkudes maitsvaid roogasid hubases atmosfääris. Lahtiolekuaegade ja ürituste broneerimise kohta leiate täpsemat infot meie kodulehelt: www.verskaresto.ee.

Ootame teid nautima meeldejäädavaid hetki Verska Restos!

Verska Resto ■ Allika 12 ■ Värka

OHTLIKE JÄÄTMETE KOGUMISRING

Luhamaa, Meremäe ja Obinita piirkonnas laupäeval, 12. oktoobril

- **Luhamaa külaplatsi kõrval** (Kõivuniidu, Määsi küla) kella 9–10
- **Meremäel korrusmajade juures** (Kaasiku, Meremäe küla) kella 10.30–11.30
- **Obinita kaupluse juures** (Kesktänav 15, Obinita küla) kella 12–13

Jäätmeid saavad isikut tõendava dokumendi alusel üle anda Setomaa valla elanikud ja kinnistute omanikud, kellel on sõlmitud ASiga Eesti Keskkonnateenused jäätmeveo leping ning kellel pole võlgnevust vedaja ees.

Soovijatel tuleb esitada tellimus helistades tel **738 6700** või kirjutades e-posti aadressil tartu@keskkonnateenused.ee.

Vastu võetakse järgmist liiki jäätmeid:

- vanarehvid (kõik liigid, kuni 6 rehvi);
- vanad päevalgustuslambid;
- elavhõbedat sisaldavad jäätmed;
- vanad ravimid;
- lahusti- ja liimjätmed, fotokemikaalid;
- pestitsiidid;
- värvijätmed;
- ohtlike aineid sisaldavad pesuained;
- ohtlike aineid sisaldavad printerite tahma-, tooneri- ja tindikassetid;
- akud ja patareid;
- ohtlike ainetega saastatud absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjalid ja kaitseriietus;
- saastunud pakendid;
- vanapaber ja papp;
- segapakend;
- elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmed (kuni 3 ühikut);
- töötlemata puit;
- lehtklaas (kuni 25 kg);
- kasutuskõlblik mööbel.

Info: Moonika Pindis, Setomaa vallavalitsuse keskkonnaspetsialist, tel 5629 3446, e-post: moonika.pindis@setomaa.ee

Hea lapsevanem!

Kas sinul on vahel 2–8aastase lapse kasvatamisega keeruline toime tulla?

Osale koolitusprogrammis

IMELISED AASTAD

ANNAME PRAKTILIST JA PÄRISELT TOIMIVAT NÕU, KUIDAS:

- kehtestada lapsele piire ja reegleid
- last julgustada ja kiita
- õpetada lapsele tunnetega toimetulemist
- lahendada konflikte
- stressiga toime tulla

KORRALDATUD LAPSEHOID

VANEAJAL KERGE EINE

TÄIENDAV INFO JA REGISTREERIMINE:

Triinu Limbak, Setomaa valla lastekaitsepspetsialist, tel 56293440, triinu.limbak@setomaa.ee

VANEMLUSPROGRAMM „IMELISED AASTAD“ ALUSTAB KOOLITUSEGA ALATES OKTOOBRI, IGA TEISIPÄEVAL SETOMAAL

MAAILMA HINNATUIM VANEMLUS-PROGRAMM!

Lis programmi kohta: tarkvanem.ee/imelisedaastad

tarkvanem.ee

NewArchiInstituut

Alpes Jõhvi Haapsalu Rühnu Pürenee Kohtla-Järve Antsla Sindi Puurmani Kihla Rapla Oisu Viljandi Värka Vana Tsalgo Rāpina Lasva Tallinn Die Tartu Aravete Padilma Paris

30. september 2024 kell 10.00

Mikitamäe raamatukogus (Mäe 27, Mikitamäe)

Inimhetked ja kohtumisretked

Jutustamine

Elule annavad väärtuse teised elud, keda teel kohtame - Guy de Maupassant -

Lugusid raagib jutustaja, maailmarändur ja autor ENA METS

INFO: ena@tdl.ee +372 55 607 497 f Inimhetked ja kohtumisretked

Seto Kostipäävä aestagatsõõr

Kiä' olõs aestagal 2013, ku oll edimäne Seto Kostipäiv, arvanu', õt 2024. aestagal, ku Kosti-päiv om 12. kõrda, om soo kasunu' 10 kodo-kohvkost 27 kodo-kohvkoni' üle Setomaa.

KOGERMANI LIIS
MTÜ Seto Küük

Ka' edimäne, toonadsõ nimega' Seto Külävüü kostipäiv, oll oodõst suurõp ja uhkõp. Tuukõrd käve inõmisi õks pallõ inäbä, ku mõttõh mõistõti mõtõlda', sis loodõti, õt õkka kohvkohe tulõ 100–200 inemist, a oll kotussit, koh oll päält 500 külälisõ. Säält edesi oll arvada', õt ku säänest-muudu huvi nõsõs, sis mõnõ ao peräst nakas olõma kohvigu-päiv katõpääväne.

Päält sooaestagast Seto Kostipäivä mi pia töömõli mõt-lõmma, ku pallõsidõ kohvki-dõga' joud kõrraldaja kamanda', õt kas pias tagasi liikumma uma edimätsõ mõttõ mano, õt omma' õnnõ kodokohvigu'. Parhilla' om aigu, õt ütehkuuh kohvki-dõ iistvidäjdõga' arota', õt löüdä' kõgõ parep tii, õt kuis kõrralda' 2025. aastaga Seto Kostipäivä.

Viimätsel katõl aestagal oll Seto Kostipäivä tutvast tege-misõl abist ka' Tarto 2024 kul-tuuripääliin. Tarto 2024 Kogo-kunnaprojekti puult oll pääle rahalitsõ toe viil mitmit kool-tuspäivi ja nõvvoandmisi üri-tiisi kõrraldamisõ teemadõl. Näütüses tull harinõda' nii Ees-tih ku Õuruupah vastavõõdõt prügusortiimisõ ja pakendidõ pruukmisõ reegli-dõga'. Hüä, õt luudushoit ja mahe teema omma' Setomaal jo pikebät aigu tähtsä' olnu' ja teno toolõ sis mitukõrda anomidõ pruuk-misõ ja pakendidõ sortiirmi-sõga' probleeme tulõ-õs. Kodo-kohvki-dõlõ tekk tuu vaest elo keerolitsõbast, a kõik sai' tuuga' ilostõ kõrda.

Väigokõnõ piiragumüüja Verska talomuseumih.

Teno Tarto 2024 olõmah olõ-misõlõ mi mõtli läbi ka' inne Seto Kostipäivä olnu' aesta-gatsõõri. Jo innebidi om õgal aestagal olnu' tähtsä kõrralda' kohvki-dõ iistvidäjlõ kooltuisi. Samanii oll sool kõrral. Ku edi-mätsil aestagil olli' kokkosaa-mispäävä' väiga' oodõt, sis no' taheta-ai inäp kohalõ tulla'.

Kostipäiv om kõgõ suurõp Setomaa nulkõ ja külli ütine söõgiteemalinõ üritüs. Nuil kokkosaamisil umavaihlõ kõnõldas, arotõdas, ja midä üldäs, tuu om kõrraldajidõ jaost tähtsä tsihinäütäjä järg-mätsel aestagast. Sool kõrral ütli' mitmõ' pernaase', õt edi-mätsel pääväl oll liisnalt pal-lõ kohvkit ja õt õgapäävõtset süüki pakvidõ kotussidõ ja üte päävä kohvki-dõ arv oll tasakaa-lust väläh. Külälisi puult kirja

pantust tull välä, õt tööõnõ päiv (peräpütüpäiv) jäi nõr-gast, õt ku valla-lõ jääs õnnõ 11 kotust. Tuu tähendäs, õt nuidõ teemadõ üle om vaia mõtõlda'

Meistri Eleryni pilt

ja järgmätsel aestagast löüdä' kõgõ parep lahendus.

Ku sool aestagal oll kõgõ inäbä kohvkit, sis külälisi käve nii ku mineväl aestagal. Olõ-õi täpselt tiidä', õt mitmõhe kohv-kohe õga külälinõ joudsõ, ja tuuperäst mi saa kõnõlda' õnnõ kohvigukülälisi arvust. Mõlõbal aestagal om tuu arv katõ päävä pääle olnu' umbõs 18 000. Jo mitmõndat aestakka om Obi-nitsa puul tekkünü', „ummik“, selle õt sää-lõ om mitu huvtavva kotust. Samah om hüä miil üldä', õt ka' kõgõ kavvõbahe nulka Luhamaalõ, koh sool aes-tagal oll edimäist kõrda valla-lõ kats talo- ja Alüksne külälis-kohvik, jakku külälisi tervest pääväst. Lätläisi kodokohvki-dõ päiv om üles ehtet töösõ loogi-kaga' – kohvkohe pääses süümä õnnõ inne kirjapandmisõga'.

Lätläisi kohvik Luhamaa külämajah.

Kalda Rauno pilt

Lüübnitsah sibulidõlda saa-i.

Meistri Eleryni pilt

Näide jaost oll huvitav kogõ-mus ja nä ütli', õt edimätsenä sai' otsa õks nuu' söõgi', minkõ iih oll sõna „traditsioonilinõ“. Mi õkka kohvkohe tuldas otsma innekkõkõ Setomaalõ umast maiku süüki, hüä muidogi' ku ka' saat parhillatsit moodu-litsi süüke pruumi'. Külälisõ' omma' kirja pandnu', õt näil om hüä miil traditsioonilitsõ üle ja oldas innekkõkkõ rahul tuuga', ku hõste näid om vasta vöö-dõt. Külälisõlõ tuldas jo värehti pääle vasta ja tä tund, õt timmä oodõtas ku suurt sugulaist.

Ku kõrrast keväjähe tagasi kaia', sis 2024. aastaga Seto Kostipäivä aestagatsõõr sai kokko säet ka' kalendripühhi traditsioonõga' – Seto Küük kõrrald nii maaselitsa ku seto lihavõttidõga' köüdet tiidmisi edesiandmist ja pühhi pidämist

küllih. Kogokunna jaost om seto pühhi pidäminõ süäme-asi, tsuut oll liikumah ka' kav-võbalt tulnu' rahvast, kinkõl oll huvi seto kombidõ vasta. Mui-dogi' om tähtsä tiidä', mäntse' söõgi' omma' mäntsel pühäl, ja tuugagi' tegeles Seto Küük ka' edespidi. Kuvvamuudu järg-mätsel aestagal, tuu saa selges piagi', selle õt sükiis ommõgi' vahtsidõ mõttidõ ja projekte kokkosädmisõ aig.

Edimäne sääne aestagatsõõri alostav kokkokorjumisõ om 4. oktoobril, ku seto nädäli seeh mi kutsu kõik huvilisõ' kell 17 Taarka Tarrõ seenepiiragu tege-mist opma. Järgmätsel aesta-gal Seto Kunigriigipääväl sor-ditas välä seenepiiragu meistri. Vahtsõnõ aestagatsõõr om pääle naanu' inne vahtsõ aes-taga numbri vaeldumist.

Paasapäävä aigu Obinitsah hulkmah

LÕIVU MERLIN

Suvi tõmbas hinnäst pääh kokko Lepä kirmasõl, a inne tuud om vaia viil üle ellä' kuv-vagimuudu paasapäiv – tuu nulgä kõgõ suurõp kerigupühä ja peridõ kokkotulõk.

Sool aestagal lätt hõste ja ma jovva kerigu mano valu sis, ku kelli lüümisõni' om viil tsuut aigu. Edimäist kõrda panõ uma massina põllu pääle kõrgõ haina sisse, nii ku kõik töösõ' tuud tegevä'. Ku ilm om kuiv, sis olõ-õi hätä. Hainamaa om jo massinit täüs ja maasturi pois' omma' ka' traditsiooni-litsõlt võtnu' kotusõ sisse ummi nelärattalisi sõpruga' kraavih tii veereh. Mu iih käävä' pidoligult rõivih inemisõ', kõigil korvi' ja vaagna' hüä ja parebaga' käe otsah. Ütel mehel lindas ter-veh vaagnatäüs kraami maaha. Kehtis viie sekundi reegli, üts jago õnnahus ar' pästä' ja tööõnõ puul jääs tsirgalõ. Kerigu värehtidõ man kau äri, müvväs lilli,

kündlit ja surnuaiapinke.

Õgal puul om tutvõt, kõik uurtva' ... kuna ristikauk ümbre kerigu pääle nakas, a tuuga' lätt viil aigu. Ma jovva tsuut kõnõlda' ja tetä' mõnõ pildi ja videoklipi ja sis tuu nakaski'. Maki' saa mõnõ pisõrmõ pühhä vett. Metropoliit Stefanus pidä

hinge minevä kõnõ sõast ja rahust. Tä pand süämele, õt kõik omma' võrdsõ', ütškõik kua puul piiri olõt vai koh olõt. Miil lätt hallõst. Tulõva' miilde ugrimugri sõbra', kedä olõ-õi jo aestakki nannü' õga tiia-ai, õt kas kunagi näid trehvägi'. Tulõ miilde kõik tuu poliiti-

kidõ katõpalgõlisus ja inemisi kannahusõ'. Tulõva' miilde nuu' halusa' luu', koh kiil ja kultuur sõaviahah altarilõ tuvvas. Min-kõst ma kõnõlõ? Mustoneni ja tõisi mäletät, kiä' tühistedi?

Ma roni ruttu kerigu torni, koh Hörnu klanni kol' põlvõ jo kellä löövä'. Maki' saa kellä-nõõrä peio. Mi proomi kamba pääle määnestki rütm saia', õt piasi-i niisamata kolstamma. Kellä' omma' jaotõt kolmõst, tuu tähendäs, õt üts om suur, tööõnõ tsuut väikõp ja sis viil hulga väigokõisi. Väigokõnõ tähendäs siih õks midägi' suurt ja rassõt, kõgõ suurõbat piat kraanaga' liigtamma. Loogika om sis tuuh, õt midä suurõp kell, tuud suurõba amplituudiga' lüü, ja väikõba' sis kõlisõsõ' inäbä ku suur uma kumõhõ helüga'. Kellälüüminõ om väiga' erilinõ asi, tuust võima-lusõt tulõ kinni haarta'. Kerigu tornist on hüä kavvõ kaia'.

Edesi lää kerkohe. Rahvast om no' veidebä, üts jago om lannü' umatsidõ haudu pääle

vai sis omma' matusõaiah ris-tikaugil. Kündle' palasõ', kõik omma' rõõmulitsõ' ja kõr-rast murrist vaba'. Ma tii väiko tsõõri matusõaiah ja sis tagasi Obinitsa.

Päävä töösõh poolõh nakas eishindäst kirmas Evari ja Ül-le man Obinitsa järve kaldõl. Laul, tands, jutatamisõ' kooni' vahtsõ päävä edimätsi tunnõni'. Süüüü aigu saa minnä' sanna ja istu' kuumaviitunnü tähti täüs taiva ja pihlapuie all. Kõik om ku mäntseh vanah jutusõh. Õga paasapäiv om ummamuudu ja kunagi' saa-ai midägi' täpselt ette tiidä', mõnõ' kindla' asä' omma', a suurõh plaanih om õga kõrd eismuudu.

Päävä nõsõmisõni' olõ-õi pallõ jäänü', ku jovva kodo magama, järgmätsel pääväl pidostusõ' läävä' edesi. Iih uut Lepä kirmas, mia om mu suvõ lõpõtaja.

Ubina' omma' valmi' ja pihla-mafa' verevä', maah edimätsõ' kõlladsõ' lehe'. Kõik sügüse märgi' omma' olõmah. Kiho-

lasõ' tsuskasõ' halusahe, mõnõ' ütlesõ, õt sool aestagal omma' nã väiga' kuřa'.

Inne kirmasõlõ minekit tull minnä' viil Uusvada küllä kaema filmi „Udumaades“, koh tutvustõdi ka' sama kaugi kot-silõ raamatut. Kats hullu sõidi' jalgrattidõga' talvõ aigu tuhan-dit kilomeetrit, õt mõtõsta' hindä jaost selgebäst inemisõ kotus luudusõh. Näile pakva' suurt huvvi etnilitsõ' rahva-grupi', kiä' eläse' luudusõga' üteh rütmih. Muidogi' jäi' näide tii pääle seto ja kihnu rahvas. Filmih oll pallõ ilosat luudust. Talv om aig, ku luudus puhkas, a ummõtõ om sis taad illo nigu viil inämpki'. Sofie ja Jeremy panni' hinnäst suurõstõ proo-milõ, õt luudusõ ja aoga' ja olõ-misõga' kokko puttü'.

Edesi lätsi Lepä küllä, koh rahvas jo korju. Suur lõkõh panti palama ja pido nakaski'. Oll tandsmist, laulmist ja mit-mit jutta. Kohal oll mitu pilli-miist. Illos lämmi õdak, õt suvi lõpõtada'.

Lepä kirmasõl.

Lõivu Merlini pilt

Seto nädali praasnik Talinah

Seto rahvas om üts umma-muudu rahvas. Näil om uma kiil, uma' rõiva', uma leelo, uma' tandso' ja söögi' ja kombõ', a uma riik on önnõ üts päiv aastagah. Kiilt ja kultuuri peetas esihērānis suurõ avvu seeh kogoni nātāl aigu – öga aastaga oktoobre 3.–9. pääväl om seto kultuuri nātāl.

Seto rahvas om ilma pite lajah. Ku Eestit kaia', sis tiidä' om, öt setokõisi ja seto juuriga inemiisi om kõo inäp Talinah. Tuuperäst peetas pääle Setomaa ja tõisi kotussidõ, koh seto' eläse', seto kultuuri nädälit ka Talinah. Iisvidājäst om jo hulk aastakõ olnu kultuuriklubi SETOLUU'. Timahava peetas seto nädäli praasnikka iispäävä, oktoobrekuu 7. pääväl tandso- ja kultuurikotah MODUS, Tatari uulits 64 II kõrra pääl. Om suur rõõm tiidä' anda', öt praasni-gulõ om lubanu tulla' ka Setomaa vahtsõnõ ülembsootska Uibolehe Urmo.

Kellä kuvvõst ödagu omma' seto' lähēbäst ja kavvõbast, setokõisi sõbra' ja tutv' ja niisamahtõ huvilisõ' oodõdu praasni-gulõ. Kiä saa, om pal-lõld seto rõivih. Midä tetäs? Kimmähe kõnõldas seto keeleh ja opitas mano vahtsit ütlemiisi; tetäs kultuuri nädäli vik-toriini; kaias setokiilse tiaatre Veerna Vorkats vagivahtsõt etendüst „Kavvõkõsõ' kargasõ", kullakõsõ' kulatasõ", ilotadas ökka muudu ja muidohki kul-lõldas ülembsootskat. Lavva-kõsõ katva' praasni-gulisõ'. Sisse päset massulda, a näpo-täis tengätukõ om terehtulnu.

*Kullā rahvas, kullõlgõ',
mia ma teele kõnõlõ –
haarkõ' üteh pilliluu',
kuts praasni-gulõ Setoluu'!
Panõt sälgä seto rõiva'
vai tult liinarõiviga,
seto nātāl kätte joudnu,
saa-ai kotoh maada'.
Leeloheli üteh haarkõ',
tandsojala' samahtõ!
Meil ülembsootska
tulõ koštma –
jätku-ui tuud
joht vaihõlõ!*

TORMI PIRET

kultuuriklubi Setoluu' vedosnik

Ülembsootska Uibolehe Urmo ja sootska Tormi Piret XXXI Seto Kuningriigih.

Eräkogo pilt

III Seto tandsopido „Kadah kavvõkõsõ“.

Raudkepi Einari pilt

Paganlinõ PerimusÜÜ.

Nageli Aigari pilt

Ümbre om saanu tandsosuvi

Paistus, öt timahavanõ suvi oll' tandsmist hõste täüs. Möista-ai üldä', om Tarto 2024 tuud avtanu vai om kuigi trehvänü šoodmuudu, a tandsõh om suvõkõnõ lännü.

TORMI PIRET

tandsoppaja

III Seto tandsopido „Kadah kavvõkõsõ“. Setomaa jaos oll' naist tandsmiisist vaest kõo tähtsāp III Seto tandsopido „Kadah kavvõkõsõ“ 29. juunil. Verska Talomuseumi ka-ra-kopli moro pääl tandso' pääle setokõisi viil kihnasõ', mulgi', võrokõsõ', suidi'.

Tervtāmäh käve kultuurimi-nistre Purga Heidy, kiä kõnõli, öt taalsamal puulpühäl oll' tä kutst mitmõ eis' kotusõ pääle, a timä sortõ vällä seto tand-sopido, selle öt soo paistu kõo huvtavap.

Päälavastajana ütle suurõ teno innekökkõ kohki 300 seto tandsjalõ, lauljalõ, pillipidājale; muidohki kavvõkõisilõ Kihnust, Mulgimaalt, Vana-Võromaal

ja Suidimaalt. Kimmähe tehnä päältkaejit.

Paganlinõ PerimusÜÜ. Võro-Kubijal sündü 24. augustil tävveste ummamuudu etendüs. Näütlejä', tandsja', laulja' ja pil-lipidājä' tulli' pümmeh, a lambi-valgust täüs püünele, öt mängi' tandso täüs näütemängu Võro-maa kirāmehe Jaigi Juhani jutta perrä. Tandsjist olli' kutst etendüste Saarõmaa, Harju-maa, Lääne-Virumaa, Seto-maa ja Vana-Võromaa tandsja' ummi perimustandsaga. Peräst pito läts üü edesi kirmaskidõga. Om hüāmiil kittä' seto kirmaski tandsjit-lauljit-pillimängjit.

Paganlisõ PerimusÜÜ seto plokki kokkosāädjānā ja vedos-niguna tehnä täpsehe 100 setot, kiä' olli' osalisõ' seto jaoh. Rõõm om tetä', ku seto inemisõ' tulõva' üteh ja teevä' süāmēga. Ja muidohki tehnä päältkae-jit – säänest pito olõ-õi vara-happa olnu ja julgõ-õi usku', öt viil tulõ.

Kargusõ ja kasatski võiki tandsminõ. Seto Kuningrii-gih om harinõdu võistluis-ga. Eishindäst arvu saia' om

Süküs jää-ai suvõst maaha

Sügüse edimādsel nelāpāäväl saa seto tandsovāgi vahtsõ huu sisse. **Septembrekuu 26. pääväl** omma' **Verska kultuurikeskusõhe** oodõdu nii tandsoga jo tutv' ku sooniaoni viil kavvõ' mehe' ja naase', poisõkõsõ' ja tüdrosõsõ' lähēbäst ja kavvõbast.

Oodõtas:

- pall'o vahtsit mihi ja naisi iäkidõ tandsopunti **Hõbõhhõdsõ'**;
- 1.–7. klassi poisõkõisi ja tütrikka ni täüsiälisi mihi **2025. a tandsopido seto perreriühmä'**;
- mihi ja naisi, kinkõlõ miildüs tandsi' ökka muudu, **Verska Iginuuri** mano.

Kooni sa olõ-õi pruunnu, mia om tandsminõ, saa-ai sa ka tiidä', minkõst olt ilma jäänü.

tandsminõ päältkaejilõ miilt pite võistlus, midä om illoš ja huvtav kaia'. Timahavadsoh Kuningriigih oll' pillimängmisõ ja tandsmisõ võistlus üttekokko pant. Kitmisõ väärilinõ tego. Kõo parõbast kasatski tands-jast, kedä varahappa nime-teni kasatskilüüjäst, om saanu kuninga kasatskikargaja.

Arvu saamalda jäi tuu, mink-peräst nuursootska ja nuur pil-limiis sorditi latsipääväl, a nuur kargusõkargaja Kuningriigi-pääväl. Viil inäp – vällä anti ka kuninga noorõ kargusõkargaja eripreemia. Üttegi tõist kuninga nuurt aamõhtimiist Kuning-riigipääväl sordita-as. Ja latsi-

pääväl kargusõ öga kasatski võiki tandsmist sukungi olõ-ös.

Andsāk om ka tuu, öt önnõ kargusõ ja kasatski võiki tands-misõ juhendih om kirāh: „Vali-tas illoš, tark ja kõrralitsõlt rõi-vih seto esindājä“. Ütelgi töösõl alal võistõldõh olõ-õi vaia olla' õi illoš, õi tark, õi kõrralidsõlt seto rõivih. Mille šoodmuudu?

Mullõ paistus, öt nigu mitmõ töösõ võistlusõ man, nii võisi' ka kargusõ ja kasatski tandmi-sõh naada' vällä sortma rahva lemmikut – olõsi' nii tandsja' ku eisherānis päältkaeja' viil inäbä süāmēga tandsmisõ man.

Pääle kargusõ ja kasatski võiki tandsmisõ oll' tands-

mist Kuningriigih muialgi ja hulga. Ögal puul, koh pilli-miis mänge, oll' kõik aig viländ tandsjit. JaTedre talo moro pääl sai ummi tandsosammõ säädä', kinkõl oll' api vaia.

Lämmä süāmēga sai kaet seto tandsjit Kuningriigih ja tunda' uhkust uma rahva tandsokul-tuurist, mia om perāmādsil aas-takil ütsjago väke mano saanu.

Viil tandsmiisi. Öigõhe naas tandsosuvi pääle 24. mail V Kagu-Eesti tandsopidoga Põlva Intsikurmuh, koh tandsõ' ka seto tandsja'.

8. juunil peeti edimäst vuuri Võromaa memme-taadi tand-sopido Setomaal Verskah.

Taalsamal 8. juunil peeti Rāpinā Aianduskooli 100. hāllüpäivā. Talina tandso- ja kultuurikodo Modusõ tandsjilt oll' tellit kooli iih olõva Külväjä kujo kottalõ tandsoetendüs. Vot tuud oll' huvtav kokko säädä' ja pääle etendüst pistü nõsõnu saalitävve päältkaejidõ tenno vasta võtta'.

Kõiki suvitsit tandsmiisi jov-va-ai kokko lukõ – nuid oll' viil mitmõl kirmaskil ja tandso-pidol ja muial.

Mõtsatsirgu kirriv suvi

PÄRTINI SIRID

Latsi leelokuur Mõtsatsirk om parhillsõst kokko kaunu' jo 11 kuud. Tuu ao joosul om olnu' mitmit ülesastmisi, kuuhkau-misi ja üts laagri. Suvõaig om olnu' kipõ, a šool aestagal oll kuvvagimuudu hõste pallo tegemisi, nii öt tull eiski' jaka', öt kiä' kohe ja kuna lätt.

16. juunil mi esindi Seto-maad Antslah Meistridõ pää-väl. Esindüs oll kõrralik: Kooseri Piia, Paloka Gerd, Saarekivi Katarina-Lee, Pärtini Kadrine-Elisabeth, Pärtini Karolin, Operi Rain, Itse Rasmus ja Pärtini Sirid Verska Naase' esidājānā. Meid vöödõti vasta jo valmi telgialosõ plat-siga' ja sõiraopitarõ jaost vaia minevä elektrivarustusõga'. Noorõ' olli' sündsä' ja tubli'. Kõrdapiteh rõivih tšura' käve' ja lasi' hindäst pilte tetä' ja ku küüsüti, sis kõnõli'. Tütrigu' käve' toetamah piaaigu kõiki laadalette.

Sõiraopitarõ oll populaarnõ. Huvilisi ja tegijit korju kohki' 30. Oll nii tegijit ku tetä' tahtjit. Mi vaeldi umavaihlõ tarkuisi, öt kuvvamuudu parep sõir vällä tulõs. Laadolisõ' sai' maitsa' ja tiidvā', öt sõir om hüā nii jaah-tunult ku lämmält. Huvi mi kul-tuuri vasta oll suur.

Mi kõik olli ka' valla nārd-sovaiba kudamisõl. Setomaalt läts nārdsovaiba sisse mitu hüāmõttõ juunt. Ku edimält mi arvssi, öt sääl vaest olõ-õi huvtav, sis perākõrra olli' latsõ' kindla', öt mi lāä sinnā' viil. Ilosa punkti pand päävāle Sepä Silveri kontsert, midä mi sai uma telgi alt kaia'. Aifumma kõigi latsi vanõbilõ, öt ti uma latsõ' üteh lubasit, ja aifumma kõrraldajilõ!

26.–27. juulil mi käve Paloka Pilleriini ja Saarekivi Katari-na-Leega' Gulbeneh. Kuuhtüüh Rāpinā Loomõmajaga' ja Küti Leo kutsõl. Inne Lätti minekit mi käve päätmitsapāävā kirma-sõl. Öks Pilleriin pilliga' ja mi! Katarina-Leega' tandsmah.

Mõtsatsirk Treski lava takah üteh Vabarna Janega. Eräkogo pilt

Sõit Lätti oll lustilinõ ja põn-nõv. Mi olli üümajah Vegul-bene mõisa hotellih. Jälki' oll illos kuum päiv, mia' laada-päävā lõpuh muutu kõrralitsõst vihmasaost. Mi proomõ Pilleri-i-niga' vipu laskõ' ja ota visada'. Väiga' huvtav oll. Huvtavap oll siski täks päältkaejilõ. Ku pallo saat nātä' seto rõivih naisi vipu laskmah?

Aestaga iist mi käve Katarina-Leega' katõgese seto kultuuri tutvustamah. Katarina näüdās lavvakidõga' vüü kuda-mist. Šool aestagal kutsti meid tagasi ja mi lätsigi' jo suurõba kambaga'. Miika' oll üteh Verska

Käsitüüseltsi Kirävüü meistri' ja MTÜ Seto Kõõgi brošüüri'. Mi näütsi šool aestagal Kunig-riigi näpotüü meistri teemat – klaasisuuvüü tegemist. Meele anti esinemisaigu nii pallo, ku meele oll vaia. Mi lauli nuuriga' ja näütsi seto tandsa. Lätih om kõo hüā kavvu', selle öt sääl vöödas hõste vasta.

Augustikuu om kõo kõi-gilõ Setomaal väiga' kipõ. Kuu lõpuh tull Mõtsatsirgulõ kut-sõh esinedä' 29. augustil pro-jekti „CoolTour“ lõpukontser-dil. Valu sis ma tulli Ruhnū saarõ päält ja tuuperäst jäi ettevalmistaminõ nuuri pääle.

Kae' perrä!

- Obinitsa-Meremäe kandi nuur ja lats, ku sa tahat seto leelot oppi' ja laulda', sis **Mõtsatsirk alosas kuuhkaumist 25. oktoobril** üle nädäli riidetsel pääväl kell 18 Meremäe nuuri-keskusõh. Sa olõt oodõt!

Operi Rain, Paloka Gerd, Saa-rekivi Katarina-Lee ja Pärtini Kadrine-Elisabeth sai' tuuga' ilostõ kõrda. A nii ku öks, aig vinnüs. Mi joudsõ täpselt esi-nemisõ aast kohalõ. Kõnõli, kuvvamuudu seto noorõ' rõi-vih käävä', näütsi laulumängu „Rikas puu“ ja ku oll tandsa opmisõ aig, sis oll plats rahvast täüs. Kõik mõistsõ' tandsi' ja kõik tandsõ' üteh. Tandsa saat opada' eesti ja itaalia keeleh. Türgi keeleh ma viil opanu' olõ-õi, a noorõ' olli' imelidsõ'. Nii seto noorõ' ku noorõ' muialt ilmast. Aifumma, Kadri G. Laube, öt sa meid kutsit! Aifumma, Rõugõ Nuurikeskus, öt meid vasta võtit!

Mõtsatsirgu latsõ' lauli' kooliaestaga vallalõ Treski lava pääl. Ettepanõk tull uutmalda' ja vastus oll kipõ. Vabarna Jane tekk sõna' ja nii mi sis kõik kuuh lauli. Aifumma, öt ti olõt olõmah!

Leelokoor Siidisõsarõ Narvah ooperipäivi aol esietendünü' ooperih „Raasulapsuke“

21.–25. augustil olli' Narvah ooperipäävä' ja 24. augustil oll üleilma edimätse lõunõ-eestikeelidse ooperi „Raasulapsuke“ edimäne mängminõ. Ooperilõ oll' muusika kirotanu' Maltisõ Malle, teksti Jäägri Merle ja lavastaja oll Laumetsa Karl. Tuud mängti õnnõ katõl kõrral Kreenholmi manuhvaktuurih.

PARKTALI TIINA

„Raasulapsuke“ om hallõ lugu Hebast, kiä' palavalt armastas sulast Lemmetit. Lemmet lätt ar' ja Heba lätt mehele peremiis Assolõ ja näile sünnüs poig Iko. Ku Asso ar' koolõs, si tulõ Lemmet tagasi ja nä nakasõ' vahtsõst tõnõtõist armastamma. A Iko salli-i Lemmetit ja tä kuu-lutas tuud kõva helüga'. Puja vaigistamisõ jaost tege Heba vahast nuku (raasulapsukõsõ) ja lugõ toolõ vaikusõnõudõ sõna' pääle. Mõnõ ao peräst upus Iko järve ar' ja Hebal om nii hallõ ja suur süütunnõh, õt tä uptas hindä ka' ar'. Soo jutu mõtõh om tulnu' Laipaiga Herta jutustusõst „Titekiriku-leib“ (1986).

Mi leelokoori Siidisõsarõ kanda' jai' ooperih nii a cap-pella etteastõ', õt vanaolist küläello elolitsõbast tetä', ku ka' koori ja orkestriga' kuuh laulminõ (Pujaikk) tõõsõ jao lõpuh. Keväjä, ku mi sai Maltisõ Mallelt (Orasõ Jaanika soovtu-sõl) kutsõ tulla' lõunõeesti-keelidsehe ooperihe „Raasulapsuke“, sis mi mõista-as edi-

Heba saaja'.

Siidisõsarõ lava takah.

mält midägi' pelädä' (toontõdi, õt mi laula õnnõ seto laula) ja mi otsusti välläkutsõ vasta

võtta'. Edimätse' kokkosaa-misõ' ja proomi' naksi' pääle jo suvõl ja sis sai meele selgest, õt

meil tulõ oppi' ka' noodi perrä laulmist, õt esitä' üteh kooriga' „Pujaikk“. Siih taha anda' suurõ teno Paemurru Piialõ, kiä' meid tuu tii pääl klaveriga' saat ja naarulitsõlt toet. Pääle ummi leelolaula ja Malle kirotõt muu-sikat tull meil oppi' ka' lava pääl olõmist. Proomi' olli' päämät-selt Talinah MUBAh, minkõ jaost mi jäti poolõlõ uma' suvõ-tegemisõ' ja mi sõidi üle Eesti kokko, selle õt oll vastutus ja tahtminõ, õt kõik õnnahtusi' hõste.

Teno lavastaja Laumetsa Kar-lilõ, kiä oll kõõ toetav ja mõistva ka' sis, ku meil oll uma arva-minõ, sai' kõik jao' kokko ütest tervkust ja rahvalõ ette mängit. Pääproomi' olli' Narva Kreen-holmih, kohe mi kats päivä inne etendüst kohalõ sõidi. Meid

Eräkogo pildi'

panti üumajalõ kuuh 12-liik-mõlitsõ koori Tumult Ensemb-lega' väiga' ilosahe hostelihe Sillamäel.

22. ja 23. augustil olli' väiga' intensiivsõ' proomi' Kreen-holmih. Suurõst välläkutsõst oll mii' etteastõtõ õigõaolinõ alostaminõ (tuu jaost oll vaia kõrdapiteh kullõlda' orkest-rit vai koori), Liina ja Helgi kõikaig kiroti' üles, õt mi õks õigõl aol uma etteastõga' sisse tulõsi'. Peräkõrra panti lava taadõ meele abist ka' ekraan, koh joosi' lava pääl laulõtava laulu sõna', õt mi tiiasõ', koh om mi etteastõ kotus.

Mi olõ kõikaig kaunu' esine-mäh ummi seto rõivõdõga', a no' mi sai teno Kannelmäe Estrilõ, kiä' oll nõuh võtma kuulda' ka' mii' mõttit, olla' nii ku täüt-värki näütlejä' ummi lavakõs-tüümega'. Edimätseh vaatu-sõh tull kõikaig (väiga kipõlt) rõivit vaelda', tüürõiva' (halli' kaadsa', pusa', villadsõ' kapuda' ja põllõ') säläst ja hammõ', kitasniga', vüü' ja põllõ' asõ-malõ. Päält säänest trenni vai-valt õt kiäki' joud kipõbalt rõi-vit sälgå panda' ku mii'. Tõõsõh vaatusõh oll meil lihtsap, sis mi olli kõikaig hallih pilolitsõh kolbakuga' rõivah, mi olli kal-mulitsõ', kiä' kuultasõ' õnnõ-tust ja häädümist ja peräkõrra veevää' Heba hindäga' üteh.

Tuu, mäane sünergia meil tekkü kõikiga', oll väiga' armas. Nuu' nelli päivä sääll Kreen-holmi manuhvaktuuri müsti-litsõh grandioossõh telliskivi-huunõh olli' lihtsalt sürreaal-sõlt ägedä' ja väiga' kododsõ'. Ja ku huvtava lavakujondusõ oll loonu' Põldmäe Eva Maria, kiä' kõik aig oll mi jaost olõmah.

Mi elli „Raasulapsuke“ ello nii sisse, õt mi kõikaig kutsi

ooperiosalisi õnnõ näide lava-nimmiga'. Suur kumarus näile, õt nä meid lava pääl nii läm-mält vasta võti': Soode Anna-bel, Jorjo Janari, Balakin Pavlo, Puis Karmen, Üksvärav Endrik ja Orlov Lukian. Mi armu ar' ka' miika' lavva jaganu' tõistõ koori, tuu oll Tumult Ensemble, üteh näide kunstilitsõ juhi Lodewijk van der Ree'ga', kiä' oll kõõ abivalms ja toet meid. Lava takah avit meid Merca, kiä' miika' üteh leelot.

Oll huvtav ja põnnõv olla' periselt kohal üteh luumisprot-sessih, mia' edimält paistu nii ilmadu suur. Mi sai võimalusõ nätä' ooperi kõõgipuult nii lava takast ku lava päält ja istu' pia-aigu õt Narva Liina Sümfoonia-orkestri kõrväl, midä juhat Ana-toli Šstura. Väiga' maagilinõ oll õdagunõ esietendüs augusti-kuu hāmāruseh – vārmilitsõ' valgusõ' kivisainu pääl (val-guskunstnik Adlas Priidu), muusika, koh vaeldu ooperi-helü', koorimuusika ja seto leelo, sekkä viil ka' nõidus-likkõ sõnnu. Oeh, sinnä' tahasi' tagasi ...

Mi süäme' omma' täüs hüvvi inemisi ja kogõmuisi. Aitumma, Narva Ooperipäävä' Contemp-Art ja Savitskaja Julia uma kambaga'.

Ooperist „Raasulapsuke“ om arvat ja kõnõld õnnõ hüvvä. Ka' mii' lähebä' inemisõ' ja tutva', kiä' võti' vaivast Narva sõita', õt ooperit kaia', jäi' väiga' rahulõ. Edimält pelksi, õt kaejit tulõ kohalõ veidõ, oll ilmaasalda' pelgāminõ. 24. augusti etendüs oll pia tävveste vällä müüd ja ka' pühāpāväne.

Mi looda, õt „Raasulapsuke“ joud edespidi viil väiga' pallõ-sidõ inemisi mano, selle õt ooper om tuud väärt.

Väigokõnõ Ruhnu saarõkõnõ ronõ sügäväle puuhu

KÖPPO-JACOBSONI KÜLLI

Tark vanasõna soovtas, õt reke ravvuda' suvõl ja rattit talvõl. Nii sai ka' Seto Käsitüü Kogo rahvaga' tett, õt talsipühhi aigu sai ütehkuuh peet plaan ja mõtõldus suvõ pääle. Hulga oll nuid, kiä' tahtsõ' midägi' üteh-kuuh tetä', oppi' mano vahtsõt vai eis' opada' tõisi. Kõõ omma' ütehkuuh opmisõ kaugi' olnu' lõbusa', koh saat ka' midägi' vahtsõt tiidä'. Nii ma sis tul-ligi' mõttõ pääle, õt ma panõ uma reisikõrraldaja tarkusõ' ja uma soovi kõrdki' eloh Ruhnu saarõ pääle jouda' kokko, ja sis ma pakigi' vällä üte lühko kaugi sinnä' kavvõndõhe saarõ pääle, mia om Lätile lähebäh ku Ees-tilõ. Mille om saar Eestiga' kõü-det, tuust om mitmit erinevvi jutta.

Mi pei Kala Ingritiga' plaani ja arvssi, õt näpotüütegijilõ om kindlahe huvtav nätä' lähebält mõnt näpotüüd vai eis' pruumi' tetä'. Peenebä tüü tegemisõ jaost aigu olõ-õi, sis kooli näpo-tüüoppaja, Ruhnu näpotüütärõ ja perändkooli iistvidäjä Uus-tali Külli pakk vällä, õt tä pand mõnõ mi inõmisõ Ruhnu rõi-

vihe ja sis tuu man tä kõkkõ seletäs täpsebält. Tuu paari-tunninõ lõpus etendüs oll väiga' hariv ja tä tekk nii osalõ-jilõ, kinkõst olli' Lillmaa Terje ja Riitsaarõ Evar, ku päältkaejilõ pallo hüvvämiilt.

A kõõpāält oll vaia tiidä' saia', õt kuvvamuudu mi saarõ pääle päse. Tull vällä, õt ku olõt jo saarõ pääle saanu', sis samal pääväl tagasi saaki-i. Tuuperäst oll vaia otsi' üümaia. Nuid om sääll mitmit, ma võti Liise talo.

Sääll oll hulga kotussit ja pilte perrä paistu väiga' illos olõvat. Õga ma kinnipandõh viil tiia-äs, õt ku hulga meid kokko korjus. Peräst tull vällä, õt lühko aoga' sai meid kokko 15. Pärtini Sirid ütël viimätsel õdagul pido-lavvah, õt tä tekk uma otsusõ 30 sekundiga'. A Niido Eevi lei tuu üle, tä kinnit, õt nii ku tä kirä sai, kõrraga haard toro ja helst Ingritilõ, õt nimi kirja panda', tä usalda-as moodulist e-posti teenust.

Ruhnu om vallutõt.

Eräkogo pilt

Säntsit nalajutta ja naaru oll hummogust õdaguni'. Näütü-ses sis, ku mi kuuma ilmaga' lätsi laiva pääle. Katamaraan Runõ oll nii ku luud päävä-võtmisõ jaost. Ankruh ollõh ja hillaakeiste podisõdõh sadama veerest ar' minneh. Oh nuid kiuhkamisi, ku kapten veifo ao peräst täüstuuri' sisse pand ja tuul tahtsõ kõik rõiva' säläst ar' vitä'. Kiäki' sai viimädsel momendil Orava Kairi sallihan-nast kinni, vallalitsõ' kängä' liu-gõli' suurõ kiirusõga' reelingu poolõ – pia olli' kõik suvtaja' laiva seeh. Tull vällä, õt kap-ten om Hörna Rieka kavvaao-linõ kiräsõbõr ja leevāküdsäjä. Korgõ tutvus and võimalusõ Vabarna Janel ankur üles tõm-mada' ja mi kõik olli kapteni-silla pääl kaemah moodulitsi aparatõ ja numbrilaudu.

Reis läts kipõlt: meri oll väi-gagi' vaganõ, kiäki' üle parda kallu ravtsõmah kau-us ja kolmõ tunni peräst mi olligi' saarõ pääl. Luise Jõers Liise talost tull meele bussiga' vasta, kukki' saar om õnnõ 5,5 km pikk ja 3,5 km lağa. Tõõsõl pääväl sai tuu risti ja piuta nii jalgrat-tidõ ku ka' kastimassinaga' läbi sõidõtus. Edimätse päävä õda-

guhe maha-as midägi' tõist ku õnnõ ojominõ. Tuugi' oll seik-lus. Nakas jo hämost minemä, a meil oll õks kindla plaan mere viirde minnä'. Tsihilõüdmissõ üleilmameistri lugi kaarti ja mõnõ ao peräst meri jo pais-tugi'. Mi suurõ helü pääle lätsi' puio pääl istnu' kormorani' när-vilitsõst. Väiga' suur parv tsirka läts suurõ täntāmisõga' lindu ja õdaguhāmārāne Hitchcock moment teküt pelgāmisõtundõ. Vesi oll lämmi ja kukki' Andre-soni Sigre oll laiva pääl kaenu', õt lätt ruttu sügāvast, mi mänge madalah viih krokodille.

A õks, üü oll lämmi ja magama taha-as kiäki' minnä'. Liise talo moro pääl kogosi huugu seto kirmas. Raali Aini pilli-mäng lasõ-õs pikält pingi pääl istu', pia olli' kõik tandsmah. Järgmātsel pääväl sai kautus kaemah mõlõbat Ruhnu kerkot. Vanõp nuist aastagast 1644 om üts Eesti vanõbit puust ehtet hoonõh. Vahtsõp kivist kerik sai valmist 1912. a, selle õt tõõnõ jäi kogodusõ jaost väikost.

Pääle lõõnõht tull meele perrä vana vinneaolinõ porte-massin ja vei meid müüdä saart sõitma. Kitsas mulgulinõ tii teküt nalja ja pand naardma.

Kergekaalulitsõ', nii ku Linnuse Marje, nä' pidi' olõma tõistõ vaihlõlõ pitstet, õt üle porte veere lindasi-i'. Peräst tunnisti' Kauksi Ülle ja Leelo, õt nii oll väiga' lõpus saarõ kaeminõ.

Ka' soo reisi aol sai laulõtus „Ei meelest läe mu ial Le Hav-re'i kuumad õõd“.

A ku mitmõ' tiidse', õt 1877. aastagal Liivi lahtõ, Ruhnu saarõ ida poolõ pääle püstü pant ummamuudu silindrilinõ torn ja tuud toetava' kaldtu-gõdõga' metalltulõtorni osa' omma' tett Prantsusmaal Le Havre'i laivatehasõh. Ravvat-sõst plekist tett tulõtorni kor-gus jalast om 40 m. Üle saa aes-taga om tulõtorni tüüh olnu' ja om täāmbātseni' tüükõrrah ja om ainumas säänest tüüpi alalõ jäänü' tulõtorn Läänemere piir-kunnah, kirotas visit.ruhnu.ee veebileht. Kivit Annika ronõ üles tulõtorni ja tä oll suurõ pingtamisõga' peris rahu, selle õt säält oll väiga' illos kaia' pui-õga' katõt Ruhnu saart, minkõ ümbre meri.

Kolmada päävä hummogu, ku päiv nõssi, mi naksi tagasi sõitma. Oll illos kauminõ ja kõik jäi' uma edimätse Ruhnu saarõl kaugiga' rahulõ.

3.-9. OKTOOBRI 2024 SETO KULTUURI NÄTÄL

Terve nädäli joosul

- Seto nädäli viktoriin.
- Jaa' pilte sotsiaalmeediah! Seto rõivil ja elost Setomaal #setonätäl.
- Setokeelidse kirändüse välläpanök Setomaa raamadukogodõh.
- Setokeelitsidõ mõistatuisi lahendaminõ Setomaa raamadukogodõh.
- Latsi joonstuisi näütüs teemal „Minu Setomaa“ Miktämäe raamadukogoh.
- Nardsuvaiba kudaminõ koolih ja Verska kultuurimajah.
- Setomaa kuulõ opilasõ' käävä' muuseumidõh ja õga ainõ tunni' omma' köüdet seto keele ja kultuuriga.
- Setomaa kuulõ visuaalsõ identiteedi konkursi välläkuultaminõ Setomaa Gümnaasiumi opilaisilõ.
- Koolih andas seto süüki ja menüü om setokeeline.
- Muusikalitsõ' vahetunni' Setomaa Muusikakooli opismiskotustõh.
- Näütüs „Seto Kroonikogo 1994–2024“ Meremäe teenindüspunkti.
- Näütüs „100 aastakka Seto I kongressist“ Verska kultuurimajah.
- Järvpõllu Tiia isikunäütüs Luhamaa külämajah.

3. oktoobri

- Tulõ' kuuli ni tüüle rahvarõivil!
- Kell 9 seto nädäli avaminõ, lipu ülesnõstminõ ja 2025. a Seto Kuningriigi-päävä vällähõikaminõ Saatseh.
- Ülemsootska ja nuursootska visiit õkka opismiskotusõhe.
- Seto sõõgi tegeminõ Meremäe noortõkeskusõh.
- Kell 10 programm „Seto kirä“ Verska talomuseumih (angõ' ette tiidä').
- Kellä 11–12 opimi tundma Setomaa kultuuriperändit sõnah ja pildih Saatse muuseumih (angõ' ette tiidä').

- Kellä 13–16 näpotüü neläpäiv Obinitsa muuseumih.
- Kell 19 filmiõdak: „Udumaad“ Reegi majah.
- 4. oktoobri**
- Kell 10 programm „Seto kirä“ Verska talomuseumih (angõ' ette tiidä').
- Kellä 11–12 opimi tundma Setomaa kultuuriperändit sõnah ja pildih Saatse muuseumih (angõ' ette tiidä').
- Noortõ diskoridõ disko seto muusikaga Verska noortõkeskusõh.
- Kell 17 seenepiiragu opitarõ Taarka Tarõh.

5. oktoobri

- Kellä 11–12 opimi tundma Setomaa kultuuriperändit sõnah ja pildih Saatse muuseumih (angõ' ette tiidä').
- Kell 11.30 seto mihklipäiv vabaõhumuseumih.
- Kell 12 leelotajidõ huuaõ avaminõ Verska kultuurimajah.
- Kellä 16–19 tandsutarõ Obinitsa muuseumih.

6. oktoobri

- Kell 9 jumalateenstüs Verska kerkoh, koh loetas ka seto keeleh liturgilitsi tekste.
- Kell 10 jumalateenstüs Luhamaa kerkoh, koh loetas ka seto keeleh liturgilitsi tekste.
- Kellä 12–16 Viländimaa seto' saava' kokko Saarõpeedi rahvamajah.

7. oktoobri

- Kell 12 setokeelitsidõ lugudõ lugõminõ Setomaa Koolih ja Setomaa Gümnaasiumih: Miktämäe opmis-kotusõh üteh Mercaga; Meremäe, Obinitsa ja Verska opismiskotustõh opilaisi ja oppajidõga.
- Kell 15 Miktämäe noortõkeskusõh küläh sootska Luigasõ Inara.

- Kell 16 Setomaa Muusikakooli kontsert Setomaa hooldõkodoh.
- Kell 18 seto kultuuri nädäli praasnik Talinah tandsu- ja kultuurikodoh Modus.
- Kell 19 naisrahvatandsurühmä Poloda Piigad avatu tunr Miktämäel.

8. oktoobri

- Kell 10 programm „Seto kirä“ Verska talomuseumih (angõ' ette tiidä').
- Kellä 11–12 opimi tundma Setomaa kultuuriperändit sõnah ja pildih Saatse muuseumih (angõ' ette tiidä').
- Kellä 11–15 vanno asju päiv Obinitsa muuseumih.
- Kellä 13–17 ütekuuh kindidõ kudaminõ Verska raamadukogoh.
- Kell 15 drooni tarvitamisõ opitarõ Miktämäe noortõkeskusõh.
- Kell 18 seto tandsa opitarõ Obinitsa küläkeskusõh.
- Kellä 20–21 kultuuriõdak Verska sanatoriumi Lahe kohvkoh, esines naisrahvatandsurühm Poloda Piigad.
- Seto sõnnoga „Aliasõ“ mängmisõ päiv Verska noortõkeskusõh.
- Seto laulupäiv Setomaa Lastõaia Obinitsa majah.
- Seto laulupäiv Setomaa Lastõaia Miktämäe majah.
- Seto laulu- ja tandsupäiv Airaga Setomaa Lastõaia Meremäe majah.
- Seto temaatilitsõ' tegevüskeskusõ' Setomaa Lastõaia Verska majah.

9. oktoobri

- Tulõ' kuuli ni tüüle rahvarõivil!
- Kell 10 XIV Seto Kongress Verska kultuurimajah.

15. oktoobri

- Seto Latsi Kooli seto nädälile pühendet koolitunr Talinah (Wismari 32).

SÜNNÜPÄÄVÄ' OKTOOBRIH

Hao Paul – 78

2. oktoober
sootska, folklorist,
Liinatõsura' laulumiiis

Helmi Oliver – 55

3. oktoober
Hõpõhelme' ja Meremäe
mehe' laulumiiis

Kuremäe Anna – 83

4. oktoober
käsitüümeisteri,
Kuldatsäuga leelonaane

Linnasmäe Ellen – 71

4. oktoober
Sorrõseto leelonaane

Linnusõ Artur – 35

4. oktoober
näütlejä, Zetodõ pillimiis

Keerpalu Marika – 51

6. oktoober
Lummo Kati leelopargi
laulja

Kõivo Anna – 96

9. oktoober
käsitüümeisteri,
Kuldatsäuga leelonaane

Osi Eve – 58

9. oktoober
Helmekaala'
leelonaane

Leima Evelin – 32

10. oktoober
sootska, aokiränik,
pillinaane, Lummo Kati
leelopargi laulja

Laiakivi Helgi – 63

15. oktoober
Helmise leelonaane

Justinus Ilmar Kiviloo – 62

16. oktoober
EAÕK preestri

Linnasmäe Villu – 71

17. oktoober
Sorrõseto laulu- ja
tandsumiis

Rakuta Svetlana – 66

18. oktoober
Petseri 2. Keskkooli
innine oppaja ja direktor

Jäägri Merle – 59

19. oktoober
näütlejä ja kiränik

Andresoni Sigre – 48

19. oktoober
Rikka Ivvani talo
ja pillilaagri pernaane

Ilvese Aapo – 54

20. oktoober
kiränik, laulu- ja pillimiis

Hüdsi Silver – 62

21. oktoober
sootska, seebimeistri

Tikerpuu Jekaterina – 71

23. oktoober
Sõsarõ leelonaane

Piholaanõ Guuri – 71

24. oktoober
Seto Miihi Summa
laulumiiis

Sergijenko Lilian – 56

25. oktoober
Petseri 2. Keskkooli
innine oppaja

Oraveere Anni – 82

27. oktoober
kiränaane Kuusõalonõ

Põlluveere Merle – 57

27. oktoober
Madara' ja Ilolisõ leelonaane

Lennuki Lennart – 39

27. oktoober
Sorrõseto laulumiiis

Viskari Galina – 65

28. oktoober
leelo- ja pillinaane

Riitsaarõ Evar – 56

29. oktoober
sootska, kunstnik, ehte-
meisteri, Seto Miihi Summa
laulumiiis

Valperi Valdo – 51

29. oktoober
Liinatõsura' laulumiiis

Haavalõ Marianne – 37

31. oktoober
Siidisõsarõ leelonaane

Setomaa Vallavalitsus
suuv õnnõ:

Anna Kõivo	96
Õie Sarapuu	94
Magda Kalju	94
Karl Kunnus	91
Silvia Lill	91
Silvi-Glooria Panton	89
Edur Riitsaar	87
Linda Ohtla	86
Endel Haljas	85
Anna Kuremägi	83
Helgi Kõllamägi	83
Valli Leim	82
Maria Karro	81
Maria Hummal	81
Silvi Lombiots	80
Elve Mänd	80
Valter Roosimäe	80
Hilja-Eletine Koit	80
Maria Kojus	80
Valentina Raudsepp	79
Maria Mets	79
Valli Lumik	79
Ivan Tsopatalo	79
Heino Jallai	79
Linda Kõomets	78
Raissa Prussakova	78
Leo Laan	78
Ilmar Palmik	77
Leo Kahja	76
Ilme Perve	76
Valter Asu	76
Maimu Višnakova	75
Olga Võsonurm	75
Eevi Niido	75
Faina Heidorf	74
Aino Prost	74
Lembit Und	74
Ülari Kuhu	73
Antonina Uhanova	73
Arend Küttmann	73
Milvi Koba	72
Milvi Kõrnas	71
Guuri Piholaan	71
Urmas Reinson	71
Laine Lövi	70
Kalju Jallai	70
Meeli Möldri	70
Vaida Parrol	70

Tarrosõ Aira 60

Mokornulga kuur õnnitlõs umma koorivanõmbat ja suuv joudu ni hüvvä leelolusti ja kerget tandsujalga edespiditses!

Mõnõ' ria' sõnolisõ Süväoro Tiina laulust juubelipidol Obinitsa küläkeskusõh 14. septembril:

Meil om naane kitetävvä,
armas Aira om austavva,
opnu olõt sa mitmõh koolih,
tarkust toonu olõt Tarto liinast,
leelonaisil olt juhatajas,
pargikõsõ kiuhkajas.
Õgas lupa-i sa norotõlla',
naisil lasõ-i nulgah olla',
toukat vällä tarõkõsõst,
pangõ' kodo ti korvi ala,
tarõ pangõ' taba taadõ,
naakõ' astma praasnigulõ,
korjugõ' õks kirmasõlõ,
ummi laula laulõmahe,
ummi tandsa tandsõmahe.
Anna sullõ mi suurõ tenu,
pääle viil pikä passibu,
kundsõni sul kumarusõ,
maani anna avvustusõ.

Raudoja Ahto 50

Õnnõ ja tervüst tiidüse, katussidõ ja ollõ luumisõs,
pilte korjamisõs ja rännulusti!

Ahtokõnõ, sa armakõnõ,
olõt vahva sa velekenene,
olõt suuri sa sõbrakõnõ,
olõt meesi sa meelikanõ,
olõt õigõ sa usuga,
olõt suuri sa setokõnõ,
uma maama pujakõnõ.
Imä_ks sinno vei Setomaalõ,
veie maalõ tä Möla taadõ,
kävet pall'o sa külli pite,
umah kallih Kossõolkah.

Ku_ks saie' sa suurõbasta,
arä_ks kasvit korgõbasta,
sõs tullit sa Tarto liina,
tarkust tullit sa nõudõmahe,
sis iks su'ka mi sõbrast saie,
tuvvast saie mi tandsuklubih,
sinno tiä ma tuust tunnist,
tuust tunnist, armsast aost.

Olõt kimmäs sa mehekene,
instituudih sa edimäne,
katusõ pääl sa keskmäne,
veid'o meil ommõ säänest veljä,
pall'o maada meil parembata.

Pakõ-i meil vell'o palgi mant,
hirmu-i meil vell'o hirre mant,
vell'o om meil kodask koa pääl,
haugas tarõ harä pääl.

Meil veli om loonatark –
ommõ meesi ta meeleline,
meeleline, hoolõlinõ!
Velekeist meil noorõkõista –
lää-i tä võlgu võtmahe,
vell'o joosõ umma olut,
joosõ umma looduta,
esi teie tä ollõkua,
ollõluuja laaditõlli.

Sullõ soovi mi pall'o aastit,
pall'o aastit, tuhat tervüst,
kuu sullõ kuh'a loogu',
päiv sullõ pääle pangu'!

Sõna': Külvigu Helen
ja innidse' leelonaase'
September 2024 Treskih
(Katkend juubelil
laulõt sõnnost.)

Õnnitlõmi
tillõkõist
vallakodanikkul!

ARMIN SAAR

Leinämi

† Alla Shepotilenko
† Maia Kuusing
† Aleksandr Dorožkin